

Mokslo Lietuva

DVI NELIETUVIŠKOS MOKYKLOS PAŠVENTYJE ■ 2, 3 p.

ATSISVEIKINOME SU GRAŽINA KRIŠČIUKAITIENE IR ALGIMANTU BUBNIU ■ 3 p.

APIE DAR VIENĄ

UŽMARŠTĮ ■ 9 p.

■ p. 8, 9 Lietuvos dailininkų darbai Maskvoje

■ p. 10 Ferdinando Jakšio jubiliejus

■ p. 11, 12 Amžininkus ir laiką pralenkęs žemaitis

Nr. 13 (479)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Cedimino Žemlėlio nuotrauka



Smuiko garsais Griškabūdyje prasidėjo Jono Jablonskio paminklo atidengimo iškilmės (smuikininkė Eglė Venslovaitytė)

PAMINKLAS LIETUVIŲ KALBOS GYVOSIOS DVASIOS IEŠKOTOJUI

Griškabūdyje bent jau birželio 16-ąją pasijutome tarsi patekę į pačią Lietuvos širdį. Miestelio centre priešais bažnyčią, tarp seniūnijos ir buvusios mokyklos pastato atvykėli pasitinka Jonas Jablonskis (1860–1930), lietuvių bendrinės kalbos žymiausias normintojas. Tą dieną buvo atidengtas paminklas lietuvių kalbos kultūrintojui, jos barų purentojui, o tai nekasdieniškas įvykis ne tik Griškabūdžio miesteliui, bet ir visai Lietuvai.

Dar viena neabejotina paminklo autoriaus skulptoriaus Romualdo Kvinto kūrybinė sėkmė, ko gero, daugeliui nelaukta, vos išvydus kiek neįprastą lietuvių kalbos patriarcho figurą. Nuotraukose esame įpratę Joną Jablonskį matyti

sėdintį, vežiojamą vežimėlyje, su būtina juodo satino šlike, kitokį sunkiai įsivaizduojame ir mažai ką galime pasakyti apie jo ūgį, povyžą ir pan. Ir knygos „Atsiminimai apie Joną Jablonskį“¹ viršelyje – tai fiziškai neįgalus žmogaus krėslė, vežimėlyje, nuotrauka. Tiesa, apie negalias žiūrėdamas į klasikine tapusia nuotrauką negalvoji, nes pirmiausia matai žmogaus veidą ir akis, iš kurių sklinda tokia šviesa ir sielos giedra, kad nejučia pagalvoji: vaikystėje tik taip įsivaizdavau viską suprantantį ir atleidžiantį gerąjį Dievulį. Kažin kuris prisiminimų autorius Joną Jablonskį yra pavadinęs *biblijine asmenybe*, ko gero, tiksliau neįmanoma apibūdinti.

Žinia, tai tik šios klasikinės nuotraukos su-

darytas įspūdis, o gyvenime J. Jablonskis būdavo visoks. Būdavo ūmus, rūstus, suirzęs ir piktas, iš kone šimto mokinių, atėjusių laikyti lotynų kalbos egzamino, visas šimtas procentų laikytojų galėjo grįžti neišlaikę. Taip yra buvę, Juozo Balčikonio liudijimu, Bresto gimnazijoje per pirmą sesiją, kada Jablonskis pradėjo gimnazistus egzaminuoti (minėtos knygos 398 p.). Visai kas kita būdavo per

¹ Atsiminimai apie Joną Jablonskį: šaltiniai / [sudarytojos Giedrė Čepaitienė, Lionė Lapinskienė]. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2010. – 470, [2] p.; iliustr.

GIMTOJI KALBA: didžiavimasis ja ir išdavystė

Aldona PAULAUŠKIENĖ

Straipsnį pradėsiu Mikalojaus Daukšos *Postilės* prakalboje įrašytais žodžiais, kuriuos kaip maldą kartojome, kai išlikti buvo sunku, kai nepalankiausiomis sąlygomis reikėjo saugoti savo kalbą, kurti literatūrą, iš paskutinių jėgų atsilaikyti prieš klastingiausią prievartą. Štai ji, toji mūsų malda: „Kurgi yra pasauly tokia menka ir niekam verta tauta, kuri neturėtų savo trijų lyg įgimtų dalykų: savo žemės, papročių ir kalbos. Visų amžių žmonės vertojo savo gimtąją kalbą, rūpinosi jos išlaikymu, gražinimu ir platinimu. Nėra tokios menkos tautos, nėra tokio mažo žemės sklypo, kur nevertotų savo gimtosios kalbos, kuria paprastai rašoma savo ir kitų šalių istorija, kuria svarstomi visi krašto reikalai, kuria gražiai ir padoriai atliekami reikalai bažnyčioj, susirinkimuose ir namie; pati gamta to moko, ir kiekvienas beveik iš motinos krūtų gauna palinkimą į savo kalbą – į jos vartojimą, gynimą ir platinimą (...). Panaikink kalbą – panaikinsi santaiką, vienybę ir viską gera. Panaikink kalbą – panaikinsi saulę nuo dangaus, suardysi pasaulio tvarką, atimsi gyvenimą ir garbę“ (trečiasis vertimas, paskelbtas 1939 m. Versta J. Balčikonio. M. Daukša. *Postilės prakalbos*. Vilnius, „Mintis“, 1990, p. 33–34).

Taigi mažas žemės sklypas ir gimtoji kalba. Kol jie buvo kartu, jokios negandos negalėjo išplėsti iš mūsų lūpų kalbos ir žodžio meno. Tai rodo unikali lietuvių tautosaka – nuo lopšinės, pasakos iki raudos. Kiekvieną savo gyvenimo tarpsnį, lemties skirtą dalią lietuvis apdainuodavo, apraudo, o išmintį, gyvenimo patirtį paskleisdavo patarlėmis, priežodžiais, mįslėmis...

Danieliaus Kleino pirmoji lietuvių kalbos gramatika turi du variantus – pirmąjį (1653 m.), skirtą dvasininkams, kad galėtų sakyti Dievo žodį vietos žmonių gimtąja kalba, ir antrąjį (1654 m.), parašytą vokiečių kolonistams, kad jie susikalbėtų su vietos žmonėmis, imdami iš jų duokles ir tvarkydami savo valdžios reikalus. Tada dar kolonistai turėjo mokytis vietos žmonių kalbos! Vėliau jiems gramatikų nerašyta. Atvirkščiai – okupantai visais būdais stengėsi lietuvius nutautinti, bet, tvirtai laikydami savo žemės sklypo ir papročių, lietuviai išlikdavo. Skaitykime Juozo Pikčilingio su įkvėpimu parašytą knygelę „Žodžio interviu“ (1982) ir Jono Palionio „Lietuvių rašomosios kalbos istoriją“ (1995).

Carinė valdžia, norėdama nutautinti, beveik pusšimtį metų Lietuvoje draudė lietuvišką spaudą, mokyklas lietuvių kalba ir netgi kalbėjimą viešai. Išlikome. Stipri kaimo bendruomenė su savo tarne, dainomis palydimais darbais, poilsiu ir šventėmis, su begaliniu mokslo troškimu, knygnešių keliais keleliais, slaptomis daraktorių

■ Nukelta | 6 p.

■ Nukelta | 4 p.

DVI NELIETUVIŠKOS MOKYKLOS PAŠVENTYJE

Gerbiamajam „Mokslo Lietuvos“ redaktoriui
Gediminui Zemlickui

Šių metų sausio pabaigoje nusiunčiau Jurbarko rajono laikraščiu „Šviesa“ straipsnį „Dvi nelietuviškos mokyklos Pašventyje“. Dėl jo temos iš anksto turėtas redaktoriaus pritarimas. Paskui su redaktoriumi dar porą kartų kalbėtasi asmeniškai: vis buvo žadama jį spausdinti. Tokie rašiniai, žinoma, ne barščiai – per ilgesnį laiką neprarūgsta. Vis dėlto penkis mėnesius nerasti jam vietos laikraštyje kelia mintį, kad šis darbelis neatitinka ypač aukštų rajono laikraščio reikalavimų. Tad kreipiuosi į Jus su prašymu: gal „Mokslo Lietuva“ pasigailės ne visai vykusio autoriaus – nekels taip aukštai kartelės ir išspausdins šį rašinėlių. Būsiu nuoširdžiai dėkingas.

Su pagarba
Arnoldas PIROČKINAS
Vilnius, 2012 06 18

Arnoldas PIROČKINAS

Už dešimties kilometrų į vakarus nuo Jurbarko prie Šventosios upelio prisiglaudusio Pašvenčio, dabar labai sumenkusio kaimelio, istorija dar neparašyta. Net nežinia, ar kada kas ims ja domėtis. Tačiau iš anksto drąsu sakyti, kad tos istorijos esama gana turtingos. Patekus į rankas šiek tiek duomenų, šiuo kartu norima pasidalyti su skaitytojais žiniomis apie caro valdymo laikais veikusias Pašventyje dvi nelietuviškas pradinės mokyklas. Gal tai bus paskata daugiau domėtis šio kaimelio praeitimi.

Vokiškoji Pašvenčio mokykla

XIX a. pradžioje, praūžus Rusijos karams su Napoleono Prancūzija, per kuriuos ypač skaudžiai nukentėjo Lietuva, kraštas palengva ėmė atsigauti. Tada pradėta daugiau dėmesio skirti baudžiauninkų ir kitų nekilingųjų luomų švietimui: intensyviau parapijų mokyklų kūrimas. Lyg ir grįžta prie senosios Abiejų Tautų Respublikos (Zeczpospolitos) praktikos, kuri po 1795 m., įjungus buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sritis į Rusijos imperiją, buvo beveik nutrukusi. Šiam vyksmui daugiausia paskatą davė Vilniaus universitetas, kuris, rūpindamasis parapijoms mokyklomis, net skirdavo apskrityse savo įgaliotinius, vadinauosius mokyklų garbės globėjus. Jie beveik kasmet universitetui pateikdavo metines ataskaitas – raportus apie mokyklų būklę savo prižiūrimose srityse.

Parapijų mokyklų steigimas ir jų darbas buvo organizuojamas tikybinių bendruomenių, t. y. parapijų ar jų skyrių – filijų, pagrindu. Katalikų parapijos sudarė vieną parapijų mokyklų grupę. Jai priklausančiose mokyklose labiausiai stengtasi mokyti lenkiškai, o evangelikų liuteronų parapijoms pavaldžiose mokyklose dominavo vokiečių kalba. Lietuvių kalba parapijose mokyklose buvo vartojama ir mokoma gana epizodiškai. Lietuviškai dažniausiai mokyta valstiečių išlaikomose žemesnio lygio kaimo mokyklėlėse, vadinamosiose bakalorijose (žr. M. Lukšienė. Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmoje pusėje. – Kaunas, 1970. – P. 97–101).

Vilniaus gubernijoje (Kauno gubernija nuo jos atskirta tik 1842 m. pabaigoje) Tauragės evangelikų liute-

ronų parapija buvo viena iš didžiausių šios religijos bendruomenių. Filijų teisėmis jai priklausė Žvyrių, Kelmės, Naumiesčio (Žemaičių) ir Raseinių evangelikų liuteronų bažnyčios su prie jų susispietusiai žmonėmis. Jurbarko evangelikų liuteronų bažnyčia neminama: ji atidaryta tik 1851 metais.

Raseinių apskrities mokyklų garbės globėjo 1827 m. apyskaitoje nurodoma, kad tais metais Tauragės evangelikų liuteronų parapijai priklausė 3155 žmonės ir ji išlaikė 13 parapijų mokyklų, kuriose mokėsi 421 mokinys: 226 berniukai (40 miestiečių luomo, kiti valstiečiai) ir 195 mergaitės (30 miestiečių luomo). Čia verta palyginti: apskrityje veikė 22 katalikų parapijose mokyklos, bet jose iš viso mokėsi 275 mokiniai, o bendras parapijiečių skaičius – 40 977.

Apyskaitoje Raseinių apskrities

evangelikų liuteronų parapijose mokyklos apžvelgiamos skyrelyje „Evangelikų bendruomenės (rusiškai – sobranija) mokyklos, esančios pono kunigo Ivano Ščesnio vadovybėje“ (LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1022, lp. 57–60), šio kunigo vardas ir pavardė kai kieno rašoma sulietuvinata – Jonas Čėsna (dėl to žr.: Jurbarkas. Istorijos puslapiai. – Vilnius, 1996. – P. 163). Pats jis dokumentuose pasirašinėjo Johann Szczeny (pavardės forma lenkiška). Tauragėje kungavo ir minėtas bažnyčias patarnavo bene nuo 1805 iki 1831 m., o paskui iki 1871 m. jo pareigas buvo pavaldėjęs sūnus Karlas Julius Ščesnis.

J. Ščesnis ypač pasižymėjo steigdamas parapijose mokyklas. Kaip sakytą, 1827 m. jų būta 13, o bažnyčių – penkių. Jo pastangomis mokyklos kurtos gana menkuose kaimeliuose, kaip antai už 6 km nuo Tauragės esančiuose Meldikviršiuose. Tais pačiais metais atsirado mokykla Pašvenčio kaime (raporte įrašyta Nr. 13).

Minimoje byloje (p. 60) pateikiama kiek žinių apie šią mokyklą. Jai namas samdomas ir mokytojas išlaikomas iš mokinių tėvų lėšų. Savos žemės neturi. Mokytojas – 56 metų Fridrichas Kyla (vokiškai parašyta Kielau). Prieš tai dirbęs Meldikviršiuose. Ponas kunigas giriaš jo gabumą ir elgesį. Raportus (ir mokytojai turėdavo juos kasmet pateikti) atiduodas tvarkingai. Tais metais mokykloje mokėsi 38 mokiniai (berniukų 21). Visi valstiečių luomo. Mokoma dviem skyriais. Pradedantieji mokosi skaityti, rašyti, aritmetikos pradmenų ir tikybos. Mokslas trunka nuo lapkričio 1 d. iki balandžio 1 d. Mokoma iš vokiškų vadovėlių, kokiais tada naudotasi ir kitose evangelikų liuteronų parapijose mokyklose. Jų du – tai Rytų Prūsijos pradinės mokyklose labai populiarius Johano Gotlybo Veiso

vadovėlis, raporte įvardytas kaip „Weissensfibel“. Jo tikslėsnis pavadinimas – „Weissens Fiebel und Lesebuch“ (liet. Veiso „Elementorius ir skaitiniai“). Antrasis vadovėlis paminėtas labai striukai – Rochaus Kinderfreund. Vadovėlio originalus pavadinimas yra kiek kitęs, paskutiniuose leidimuose jis skambėjo taip: „Der Kinderfreund. Ein Lesebuch von Fridrich Eberhard von Rochow“ (Vaikų draugas. Fridricho fon Rochovo skaitinių knyga). Be kita ko, šių vadovėlių vertimai į lietuvių kalbą vartoti tuo metu Mažosios Lietuvos lietuviškose mokyklose. Tačiau vargu ar lietuviški vertimai buvo pasiekę Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų parapijose mokyklas. Kaip trečia mokytojų knyga raporte paminėta Biblija.

Išskyrus mokinių skaičių, tie patys duomenys kartojami 1828 m. raporte (ten pat, lp. 47). Tais metais mokinių padaugėjo iki 47. Įdomu, kad mergaičių mokyta daugiau negu berniukų: jų būta 26.

1830 m. liepos 18 d. datuotame raporte, kuris pateikia pasibaigusiu mokslo metų mokyklų ataskaitą, Pašvenčio mokyklos jau nėra. Užtat atsirado nauja Bimbilinės kaimo (4 km į pietryčius nuo Tauragės) mokykla, kurios mokytojas – Frydrichas Kyla (ten pat, lp. 70). Tad aišku: kažin kodėl, sakytumė, klestinti Pašvenčio mokykla likviduota, o mokytojas 1823 m. rudenį atsikraustė į Bimbilinę.

Šis raportas leidžia spręsti, kad mokyklą 1829 m. Tauragės parapijoje smarkiai sumažėjo: uždarytos net šešios (tarp jų ir Žvyrių). Tad Tauragės parapijoje su atsidariusia Bimbilinės kaimo mokykla veikė jau tik aštuonios. Ar čia apsieita be tam tikros politikos, kurią ėmėsi forsuoti caro valdžia, poveikio? Evangelikų liuteronų mokyklose taip pat sumažėjo mokinių:

jų liko 296. Beje, katalikų parapijų mokyklų Raseiniuose sumažėjo iki 21, bet į akis krinta visai mažas mokinių skaičius – 208.

Pašventyje uždarius mokyklą, pašventiškiams ir gretimoms Palėkių kaimo žmonėms pasunkėjo leisti savo vaikus į mokyklą. Ir tai truko beveik 30 metų, kol 1907 m. buvo įsteigta valdiška caro mokykla.

Rusiškoji Pašvenčio mokykla

Oficialaus dokumento, kuriuo buvo įkurta valdiška Pašvenčio pradinė mokykla 1907 m. neturime. Beveik visi duomenys apie ją imami iš 1911 m. sausio 18 d. visoje Rusijos imperijoje įvykdyto pradinių mokyklų surašymo anketos. Jos antraštė rusiška: „Statističeskoje obsledovanije načalnych učilišč Rossijskoj imperii k odnodnevnoj perepisi 18 janvaria 1911 goda“ (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 567, ap. 8, b. 630, lp. 1–7).

Anketoje nurodomas tikslus mokyklos pavadinimas, kuris, išverstas į lietuvių kalbą, yra toks: Pašvenčio liaudies mokykla. Mokyklos vieta: Kauno gubernija, Raseinių apskritis, Jurbarko valsčius, Palėkių kaimas. Atstumas iki parapijos cerkvės – 10 varstų (1 varstas – 1,0668 km). Pašto adresas: Kauno gubernija, Raseinių apskritis, Jurbarko pašto stotis. Toliau ji kvalifikuojama kaip ministerijos mokykla, priklausanti Liaudies švietimo ministerijai, skiriama abiejų lyčių vaikams. Mokykla vienklasė, t. y. vienas mokytojas dirba iš karto vienoje klasėje su visais mokiniais. Mokiniai skirstomi į tris skyrius, mokslas išeinamas per trejus metus. Mokykla įkurta 1907 m. (manyta, kad darbą pradėjo tų metų rudenį).

Mokykloje iš viso mokosi 36 mokiniai (mergaičių 15). Tą dieną buvo atėję



Oi, kaip gražu – Nemunas teka pamažu



Profesoriai Arnoldas Piročkinas (priekyje iš dešinės) ir Alfonsas Tekorius LR Seimo rūmuose Jono Jablonskio 150-sioms gimimo metinėms skirtoje parodoje (2010 11 30)

33 (trūko trijų mergaičių). Į klausimą, ar galėtų būti daugiau mokinių atskaita teigiamai: dėl patalpų ankštumo 1910 m. nepriimti septyni berniukai ir keturios mergaitės. 1909–1910 mokslo metais, nebaigę mokyklos, išstojo 12 mokinių: penki berniukai iš I skyriaus, vienas berniukas ir dvi mergaitės iš II skyriaus ir keturi berniukai iš III skyriaus. Išstojo priežastys: išeinama dėl reikalo uždarbiauti ir dėl gyvenamosios vietos keitimo.

Praėję mokslo metai prasidėjo 1909 m. rugsėjo 15 d., o baigėsi 1910 m. gegužės 5 d. Iš viso mokytą 160 dienų. Per tą laiką 32 mokiniai iš viso praleido 242 pamokas. Daugiausia pamokų (145) praleista dėl ligos. Per savaitę mokytas atlieka 33 pamokas. Šeštadienį jos trumpesnės.

Atskirame skyrelyje apibūdinamos mokyklos patalpos. Už pritaikyto mokyklai namo nuomą per metus mokama 80 rublių. Klasės matmenys nurodomi aršinais (1 = 71,12 cm): ilgis – 7 3/4, plotis – 6 3/4, aukštis – 3 1/8 arš. Taigi klasės ilgis ir plotis 5,5 x 4,8 m. Klasės plotas – 58 1/16 kv. arš., kubatūra – 163 6/128 kub. arš. Mokykla turi vieną dešimtinę (kiek daugiau nei 1 ha) žemės, naudojasi tvartu ir aikšte vaikams žaisti.

Anketoje išvardytos mokymo priemonės. Yra biblioteka, kurioje turima 24 pavadinimų vadovėlių (225 egz., jų vertė – 55 rub. 90 kap.), 19 pavadinimų knygų užklasiniam skaitymui (69 egz., jų vertė – 25 rub. 80 kap.) ir 18 pavadinimų knygų mokytojui (18 egz., vertė – 11 rub. 19 kap.). Išvardijamos vaizdo priemonės: penki sieniniai geografijos žemėlapiai, 81 „stebuklingas žibintas“, t. y. projekcijos aparatas (tikriausiai ne aparatų, o jam tinkamų skaidrių). Be to, yra gaublys, aritmetikos dėžė, penki rusų rašytojų portretai ir skaitytuvai (buhalteriški). Jų bendra vertė apytikriai 39 rub. 47 kap.

Pašvenčio mokykla, skirtingai nuo kitų, didesnių mokyklų, neturėjo bendrabučio, nakvynės namų, garbės globėjo, savo gydytojo. Iki artimiausios medicinos punkto Jurbarko buvo 10 varstų. Anketoje nusiskųsta nepatogiomis patalpomis: senos, ankštos, žiemą šaltos. Taip pat vargingas ir mokytojo būstas (kambarys 31 7/8 kv. arš.). Atskirai aptariama mokyklos sanitarinė būklė: išvietė lauke, šalta.

Antrajame anketos lape (B) pateikiama duomenų apie dirbančius mokykloje mokytojus. Katalikų vaikus tikybos moko Kauno kunigų seminariją baigęs kun. Pranciškus Stakauskas (rusiškai rašo Fracišek Stachovskij). Šioje mokykloje moko trejus metus. Jo metinis atlyginimas 30 rublių. Be to, jis tikybos pamokų turi dar dviejose Jurbarko mokyklose. Stačiatikiams

mokiniams tikyba dėsto pats mokytojas Stepanas Gamziukas. Anketoje jis apibūdinamas plačiau: mokytojui 28 metai, kilęs iš valstiečių, nevedęs. 1903 m. baigė Panevėžio mokytojų seminariją. Bendras mokytojo stažas – septyneri metai. Papildydami anketos duomenis, galime nurodyti, kad, prieš išvykdamas į Pašventį 1907 m., jis dirbo Tauragės dviklasės mokyklos jaunesniu mokytoju (Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernii na 1907 god. – Kovna, 1906. – P. 129). Jo metinis atlyginimas – 360 rublių. Į pensijų fondą moka 21 rub. 60 kap. metinio mokesčio. Per vasaros atostogas mokykloje negyvena. Lapo pabaigoje atitinkamose grafose įrašyta: stačiatikis, tautybė – baltarusis.

1911 m. anketa baigiama trečiąja dalimi (V) – „Vardinių mokinių sąrašu“. Jame – dvylika grafų. Pirmoji – eilės numeris. Antroji ir trečioji visiems vienoda: mokyklos vieta ir pavadinimas. Sąraše yra tą dieną atėję mokiniai, jų 33. Ketvirtojoje grafone eina mokinių pavardės ir vardai, penktojoje – lytis, šeštojoje – amžius, septintojoje – šeimos kalba, aštuntojoje – tikyba, devintojoje – luomas, dešimtojoje – skyrius, kuriame mokosi, vienuoliktojoje – kiek metų mokosi mokykloje, ir dvyliktojoje – atstumas nuo namų iki mokyklos (varstais). Vardai ir pavardės daugiausia rusinami: margaičių pavardės be lietuviškų priešagų, sutampa su vyriškos giminės vardininku, o šių dalis be lietuviškos galūnės. Mūsų straipsnyje vardams ir pavardėms sugražintos lietuviškos galūnės, o tos, kurios užrašytos iškreiptos, suderintos su kaimelyje vartotomis tikrosiomis formomis.

Sąrašas pradedamas nuo trečio skyriaus mokinių: 1. Romualdas Maiskis, 14 m., 2. Andrius Povilaitis, 13 m., 3. Augustas Orentas, 12 m., 4. Pranciškus Bendžaitis, 14 m., 5. Alberta Juzefovičiūtė, 11 m., 6. Marcelė Kucinaitė, 13 m. Visi, išskyrus pirmąjį, kuris mokosi penktus metus, mokykloje yra trejus metus.

Antro skyriaus mokiniai: 7. Martynas Šienogalis, 14 m., 8. Juozapas Burba, 14 m., 9. Augustas Povilaitis, 10 m., 10. Marija Sprainaitytė (rašoma Spranaitis), 14 m., 11. Elena Žitnikaitė (= Žitnik), 11 m., 12. Olga Žitnikaitė (= Žitnik), 9 m., 13. Ana Ceraškevičiūtė (= Ceraškevič), 10 m., 14. Agota Orentaitė, 12 m. Antrajame skyriuje trečius metus mokosi Nr. 7 ir 8.

Pirmo skyriaus mokiniai: 15. Nikolajus Sidorovas, 8 m., 16. Nikolajus Žitnikas, 8 m., 17. Juozapas Greičius, 10 m., 18. Kazimieras Paulaitis (= Povlaitis), 10 m., 19. Jonas Greičius, 11 m., 20. Petras Greičius, 13 m., 21. Adomas Liokaitis (= Lekaitis),

11 m., 22. Andrius Tunaitis (= Tonaitis), 10 m., 23. Vladimiras Orentas, 11 m., 24. Stanislavas Elzbergas, 9 m., 25. Jurgis Kasiulis, 11 m., 26. Antanas Paulaitis (= Povlaitis), 11 m., 27. Vladimiras Juzefovičius, 7 m., 28. Vladimiras Skridulaitis, 7 m., 29. Teklė Kucinaitė, 10 m., 30. Juzefa Kucinaitė, 9 m., 31. Ona Stankaitytė, 11 m., 32. Ona Greičiūtė, 11 m., 33. Juzefa Juzefovičiūtė, 8 m. (skliauteliuose įrašyta pastaba: „Atvyko sausio 19 d.“). Iš pirmojo skyriaus mokinių Nr. 15, 22, 24, 26, 29 ir 30 yra antramečiai, o Nr. 25 mokosi trečius metus.

Tik vienas Nr. 1 priklauso bajorų sluoksniui, visi kiti – valstiečių luomo.

Derinant tikyba ir šeimos kalbą, galima spręsti apie vaikų tautybę. Pavardės ne visada ją parodo. Daugiausia vaikų, kurių šeimose kalbama lietuviškai. Pašventyje ir Palėkiuose nuo seno gyveno daug evangelikų liuteronų, o už dviejų kilometrų esančiuose Greičiuose bene išimtinai – katalikai. Tad abiejų religijų mokiniai, kurių šeimos kalba – lietuvių, laikytini lietuviškai. Katalikų vaikų iš viso būta 15 (Nr. 4–6, 8, 17–20, 24, 26, 27, 29–31). Evangelikų liuteronų lietuvių būta devynių (Nr. 2, 3, 7, 9, 10, 14, 21, 22, 25).

Visiems stačiatikiams mokiniams, kalbantiems namie rusiškai, priskiriama rusų tautybė, nors gali būti tarp jų koks ukrainietis ar baltarusis. Jų suskaičiuota šeši (Nr. 11–13, 15, 16, 28). Negalima nuspręsti dėl Nr. 23 tautybės: šeimos kalba – vokiečių, bet stačiatikis, o ne lietuviškos kilmės pavardė Orentas turi keli pašventiški lietuviai. Dviejų mokinių šeimos kalba – lenkų, abu katalikai (Nr. 1, 24), tad jie laikytini lenkais.

Rusų ir lenkų tautybės mokiniai tikriausiai ne vietinės kilmės, tai atvykusių į šį pasienio kampilį tarnautojų atžalos. Iš visų išvardytų mokinių derėtų atskirai paminėti sąraše Nr. 9 įrašytą Augustą Povilaitį. Vėliau jis kiek pakeitė savo vardą – pasivadino Augustinu Povilaičiu, tapo žymiu valstybės veikėju, pareigūnu. Jo karjeros viršūnė – Valstybės saugumo departamento direktoriaus pareigos 1934–1940 m., 1940 m. birželio 15 d. Pašventyje, kur buvo pasitraukęs laukdamas, kaip toliau rutuliosis įvykiai, Antano Merkio sudarytos vyriausybės nurodymu jis kartu su buvusiu Vidaus reikalų ministru Kaziu Skuču, kad patenkintų besirengiančios Lietuvą likviduoti Maskvos reikalavimą, areštuojamas ir po kurio laiko perduodamas jai susidoroti. Metus tardytas Liubiankos kalėjime, Augustinas Povilaitis 1941 m. liepos 12 d. buvo sušaudytas.

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse (tikslios datos šiuo kartu nesimu pasakyti) Pašvenčio mokyklai buvo pastatytas namas. Oficialiosios žinyuose nurodoma, kad S. Gamziukas Pašventyje dirbęs iki 1915 metų. Iš tikrųjų bus čia mokytojas iki 1914 m. rudens, nes rugpjūčio 17–20 d. prasidėjęs Rusijos armijos veržimasis į Rytų Prūsiją, o paskui jos traukimasis atgal vargu ar leido mokyklai dirbti. Gero, S. Gamziukas galėjo būti mobilizuotas gana anksti į rusų kariuomenę. Taigi rusiškos Pašvenčio mokyklos istorija baigėsi 1914 m. rudenį. Po kokių ketverių metų prasidėjo Pašvenčio pradinės mokyklos lietuviškas periodas. Tikėkimės, kad ir apie šią mokyklą skaitytojai ateityje ką ne ką sužinos. Tuo tikslu norėtusi kreiptis į buvusius jos auklėtinius: gal kas turi išlaikęs kokių nuotraukų, galinčių parodyti mums šią mokyklą, jos mokytojus ir mokinius. Prašytume jas paskolinti, kad būtų galima pasidaryti kopijų. Už paslaugą būsime visi dėkingi.

Naktį į liepos 1-ąją dieną į Amžinybę išėjo Gražina KRIŠČIUKAITIENĖ. 1991–1997 m. ji dirbo „Mokslo Lietuvos“ redaktore, stovėjo prie Lietuvos mokslininkų laikraščio kūrimo ištakų. Vėliau perėjo dirbti į žurnalo „Mokslas ir technika“ redakciją, daug metų iki mirties buvo žurnalo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja. Visada prisiminsime Gražiną kaip labai darbščią ir kūrybingą asmenybę, atsakingą darbuotoją. Nuoširdžią užuojautą reiškiamė Gražinos Kriščiukaitienės artimiesiems. Tebus lengva ją priglaidusi Lietuvos žemė.

Lietuvos mokslininkų sąjungos taryba
Laikraščio „Mokslo Lietuva“ redakcijos darbuotojai

Atsisveikinome su Gražina KRIŠČIUKAITIENE



Gražina Kriščiukaitienė

Po sunkios ir ilgos ligos mirė buvusi „Mokslo Lietuvos“ redaktorė Gražina Kriščiukaitienė. Gražina gimė 1945 m. rugpjūčio 27 dieną Utenoje. Tėvams persikėlus į Žemaitiją, baigė Vieksnių vidurinę mokyklą, Vilniaus universitete žurnalistikos studijas. 1971 m. pradėjo dirbti „Komjaunimo tiesos“ laikraštyje, kuris Atgimimo metais buvo pervardintas į „Lietuvos rytą“. Čia dirbdama sukūrė šeimą, su vyru Donatu susilaukė trijų vaikų – Šarūno, Mindaugo ir Emilijos. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, gabi žurnalistė pakviesta dirbti redaktore į naują, Lietuvos mokslininkų sąjungos įkurtą laikraštį „Mokslo Lietuva“. Gražina kurį laiką tuo pat metu dar dirbo ir Gydytojų sąjungos laikraštyje „Gydytojų žinios“. Po kelerių metų, dėl didelio darbo krūvio, liko vadovauti tik „Mokslo Lietuvos“ laikraščiui. Jos svajonė buvo padirbėti žurnale. Tokia proga atsirado 1997 m. ir ji perėjo dirbti į žurnalo „Mokslas ir technika“ redakciją. Paskutinėje darbovietėje triūsė iki pat netikėtos mirties, beveik penkiolika metų. Buvę bendradarbiai Gražiną prisimena kaip nuostabų žmogų: visada geros nuotaikos, susivaldančią, mandagią. Gyvybės siūlas gabiai žurnalistei nutrūko ne tik pačiu gražiausiu metų laiku, nutrūko neįgyvendinus ir svarbių kūrybinių bei gyvenimo planų. Liko neparašyti kai kurie svarbūs straipsniai. Antai jai buvo pasiūlyta parašyti straipsnį ir monografiją apie Vieksnių valsčių, kuri turi pasirodyti kitais metais. Žiaurus likimas, išplėšęs ją iš gyvenimo neišplėš iš artimųjų ir buvusių bendradarbių atminties.

Grupė draugų

Mirė profesorius Algimantas BUBNYS



Profesorius Algimantas Justinas Bubnys

Liepos 2-osios dienos rytą po ilgos ir sunkios ligos mirė žymus Lietuvos chirurgas, ilgametis Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų Abdominalinės chirurgijos vedėjas, profesorius Algimantas Justinas Bubnys.

A. Bubnys gimė 1937 m. lapkričio 16 d. Kaune. Baigęs Marijampolės I vidurinę mokyklą, studijavo Kauno medicinos institute. Ketverius metus dirbo Pagėgių ligoninės chirurgu. Gabus specialistas 1970 m. buvo pakviestas dirbti į Vilniaus universitetą fakultetinės chirurgijos asistentu.

1994 m. apgynė medicinos daktaro disertaciją. Nuo 1990 m. iki 2005 m. vadovavo Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų Abdominalinės chirurgijos klinikai.

A. Bubnys yra vienas minimaliai invazyvios endoskopinės ir laparoskopinės pilvo organų chirurgijos pradininkas, paskelbęs 178 mokslines publikacijas, trijų originalių opaligės operacijų autorius. Profesorius sukūrė abdominalinės chirurgijos mokyklą, parengė gausų būrį mokinių.

Kolegos

MŪSŲ KALBA

GIMTOJI KALBA: didžiavimasis ja ir išdavystė

■ Atkelta iš 1 p.

mokyklėm, mamomis, mokačiomis vaikus skaityti iš maldaknygių, sušvitusia „Aušra“ ir keltis žadinančiu „Varpu“, su Donelaičiu ir kita literatūra išlikome išdidūs ir verti lietuvių vardo.

Donelaitis... Vien tik ką mūsų mažai tautai reiškia Donelaitis, išverstas ir vis dar verčiamas į daugelį pasaulio kalbų, neturinčių lietuvių kalbai būdingo kirčiavimo ir galimybių atkurti nuostabų „Metų“ hegzametą. Taikliai ištarė Salomėja Nėris: *Priešas kirto kumštīm geležinėm, / O jisai kalbos gimtosios gražumu*. Dažnai mąstau apie Donelaitį. Ar lengva jį versti? Ką gi veikia jo vyžoti būrai protingus robotus gaminančioje Japonijoje? Ką veikia kitų kultūrų kraštuose? Juk išversti Donelaičio „Metai“ (ir dar ne po kartą) į vokiečių, anglų, lenkų, rusų, baltarusių, latvių, gruzinų, ukrainiečių kalbas. 1977 m. UNESCO nutarimu Donelaičio „Metai“ įtraukti į „Europos literatūros šedevrų biblioteką“. Pastaruoju metu Donelaitis verčiamas į ispanų kalbą.

Justino Marcinkevičiaus žodžiai apie Donelaitį ir Lietuvą: *Do-ne-laitis! / Klausyk, skamba kaip varpas, / Done-laitis! / Klausyk, skamba kaip kardas. / Donelaitis! Klausyk, skamba kaip arklas. // Tad atsiremsiu, sakau, / Į nedidelį žemės sklypėlį, / vadinamą Lietuva. / Žvilgsnį, mintį ir širdį / joje panardinsiu. / Joje turi būti metalo, / Nes kitaip ji varpo, / kardo, / ir arklo / Nebūtų pagimdžius.*

Būta Lietuvoje metalo... Reikia atsiminti, kad ne Lietuvos aukštosios mokyklos išugdė Baranauską, Jaunių, Jablonskį, Būgą, Basanavičių, Ciurlionį, Kudirką, Maironį... Visų šviesuolių, įgijusių išsilavinimą ne Lietuvoje, išvardyti neįmanoma. Mokėsi tautą prikėlę laisvam gyvenimui žmonės (daktarai, kunigai, matematikai, teisininkai, inžinieriai, kalbininkai) Maskvos, Sankt Peterburgo, Varšuvos, Tartu ir kituose universitetuose. Caro valdžios verčiami dirbti ne Lietuvoje, vis tiek nebuvo atitrūkę nuo jos gyvenimo ir vargų. Kvepėjo net vėjas, pučiantis nuo Lietuvos. Taip bent savo autobiografijoje rašė Jonas Basanavičius, pirmasis nepriklausomos Lietuvos signataras.

Nemanykime, kad XX a. pirmojoje pusėje ir tarpukario nepriklausomos Lietuvos žmonės gyveno turtingiau negu dabar. Bet jų dvasingumas, moralė buvo kitokia. Jie dar glaudėsi prie savo žemės sklypo, laikėsi papročių ir džiaugėsi išsvajota laisve. Kaip ten valdžios viršūnėse buvo, kokia korupcija, kokie nedori darbeliai, jie net nežinojo. Mažai valstietis turėjo spaudos ir kitų žiniasklaidos priemonių, viską keliančių aikštėn ir kasdien nuodijančių žmogaus dvasią blogomis naujienomis. Dirbo sunkiai, vargo, kariavo ir dainavo, skambėjo laukai, atsiliepė miškai... Kur kas vėliau, kai rinkome tautosaką ir užrašinėjome tarmes, pasakodavo močiutės, vargo ir sunkių darbų neprisimindamos, kad jų jaunystėje buvę labai linksma: daug kaime jaunimo, dainų, šokių...

Laisvės branginimas ir tikėjimas savo krašto šviesesne ateitimi teikė žmonėms jėgų dirbti ir didžiūotis tėvyne labai sunkiomis sąlygomis: atplėstas Klaipėdos kraštas, sostinė Vilnius už demarkacijos linijos, o tėvas, vyšniomis apsinėjęs keliuką, iš kiemo vedantį į vieškelį, joms pražydydus, vis niūniudavo (cituoju iš atminties): *Jau*

pražydo sodžių vyšnios / taip baltai baltai, / skanų kvapą net lig Vilniaus / nu- neša žiedai. / Vilniaus žemėj taip pat žydi vyšnios pakelėm, / balti žiedai kraštui kalba / prisikelti reikės. Mane mažą pasisodinę ant kelių mokydavo: – Vaikeli, jeigu kada paklystum, sakyk sutiktiems žmonėms: aš Aldona Platūkytė iš Pocolonių kaimo Alovės valsčiaus Alytaus apskritys ir dar – Kaunas mūsų laikinoji, o Vilnius amžinoji sostinė.

Vėliau, jau paaugusi, vis galvojau: kur tas iš kiemo neišbėgantis mažas kaimo vaikas galėjo paklysti? Nebent raistuose, miške... Bet kam tada reikėtų sakyti visą savo adresą ir dar tai, kad Kaunas laikinoji, o Vilnius amžinoji sostinė? Tai retorinis klausimas. Bet jį jį yra ir atsakymas: labai žmonių branginta laisvė, mylėtas savo kraštas – nuo kiemo su rūtų darželiais, pavasarį pražystančiomis vyšniomis ir alyvomis iki užgrobtu Vilniaus.

Prisimenu tuos laikus, molinę pirkios aslą, basakoję vaikystę, prisimenu, kad buvo brangūs švediški degtukai, ir mama, norėdama užkurti krosnį, skeldavo juos per pusę. Laimė – tėvas nerūkė, o turėdamas laisvesnio laiko, imdavo titnagą, pinties gabalėlį, skiltuvą ir kaip akmens amžiuje prasimandavo ugnies. Viskas, ką ūkininkas savo žemelėje užaugindavo, buvo pigu, o ką reikėjo pirkti, brangu. Tad ir vaikščiojo kasdien savo austiniais, kai šilta, basas, o kai šalčiau, su klumpėmis, žiemą iš savo avelių kailių pasiūtais kailiniais, veltiniais ir vyžomis, dažnas vestuvinių apdarų pasilaikydavo ir laidotuvėms, batelius į bažnyčią eidami nešėsi: moterys rankose, o vyrai, raišteliais susirišę ir persimetę per petį. Miela buvo šiaudinė pastogė, durų slenkstis...

Žmonės prakaite mirko, augino gausias šeimas, labai sunkiai dirbo ir jautė savo darbo prasmę. Ir dar padarumas: nieko negalima pasiimti svetima. Iš namų išeidamas, kaimo žmogus durų nerakindavo, tik užkabindavo velkę rodydamas, kad neverta prašalčiui kelti kojos per slenkstį, nes šeiminko nėra namie. Nereikėjo Seimui sukli galvos dėl šeimos apibrėžimo. Saugojosi žmonės visokio blogio, troško mokslo šviesos. Nepriklausomos Lietuvos tautinė mokykla buvo sukurta, nesizvalgant į svetimas mokymo programas. Antrą kart kuriant tautinę mokyklą, neperimta turėta patirtis, todėl rezultatų negauta.

Lietuvių literatūra ilgą laiką buvo prisiglaudusi prie gimtosios žemės sklypo, prie duonkubilio, krosnyje kepamos duonos kvapo, o dar vėliau paprasčiausiai pasiilgusi arklio. Tas žemės kampelis brangus, jis toks vienišelis pasaulyje. Ir kalba, tokia graži ir skambi, iš motinos lūpų išmokta ir kaip akies vyždys saugoma visų okupacijų metais.

O dar prasilavinusių žmonių žinojimas, kokia reikšminga jų gimtoji kalba bendrajai kalbotyrai, kad jos pasaulio kalbininkai mokėsi kaip vienišielės Europoje tokios senos ir tokios tobulos, rašę gramatikas ir raginę užrašinėti tautosaką. Išskirtinį dėmesį jai rodė vokiečių ir rusų kalbininkai. Įspūdingiausias rusų ir lietuvių kalbininkų bendradarbiavimo pavyzdys – Antano Juškos žodyno leidimas, Sankt Peterburgo mokslų akademijos rūpinimasis lietuvių kalba ir kalbininkais.

Amerikietis Teodoras S. Trustonas (Theodore S. Truston) rašė: „Lietuvių kalba, būdama labai sena, yra nuostabios sandaros, tobulesnė net už sans-

kritą ir senąją graikų kalbą, turtingesnė už lotynų ir kur kas subtilesnė už tas visas tris. Be to, lietuvių kalba yra daug artimiau su jomis susijusi negu kas kita, kas sukurta gamtos, ne tik žodžių šaknimis, bet ir gramatinės struktūros formomis (...). Nėra jokių abejonių, kad kita jokia kalba pasaulyje nėra įgi-

mokslininkų kartos, per ilgą gyvenimą už aklinos geležinės sienos dar išliko pasiryžimas antrą kart pakilti, išsivaduoti, bet neliko galių dorai gyventi, neliko jėgų savo žemę mylėti, aukotis jai. Jauniaus gramatikoje perskaičiau žmonių kalbos pavyzdį: *Saldu ir gražu už tėvynę mirti*. 1990–1991 m. dar

negu kolūkyje. Todėl Lietuvoje rusų procentas mažesnis negu Latvijoje ar Estijoje. Maži miesteliai jiems buvo nepatrauklūs, o štai Ryga labai tiko atitarnavusių karininkų šeimoms. Jų nemažai apsigyveno ir Klaipėdoje.

Lietuva ir dabar geriau gyventų, jei nereikėtų jai susidoroti su tais soviet-



Trankiu šokių pasveikino jaunieji zanavykai 40-ąją Kalbos šventę priešais memorialinį Jono Jablonskio muziejų Rygiškiuose Šakių rajone (2012 06 16)

jusi tokios vertės kaip lietuvių. Didžios šlovės diadema pridera lietuvių tautai, sukūrusiai ir taip išstobulusiai žmonių kalbą su jos nuostabia ir aiškia garsine sandara“ (cituoju iš: Pikčilingis J. *Žodžio interviu*. Vilnius, 1982, p. 31–32).

Tiesiog nuodėmė patiems lietuviams savo gimtąją kalbą vadinti skurdžia, netinkama priemone menui, filosofavimui, abstrakčiam mąstymui, mokslininkų bendravimui, atsiradus naujos technologijos. Gyvos kalbos ypatybė – būti kartu su ja kalbančiu žmogumi, būti jo kūrybos galia ir asmenybės esme. Neįsivaizduojamas žmogus be kalbos ar dar tik kuriantis sau kalbą. Todėl visais laikais jautriausiai reaguojama, kai taisoma asmens kalba, nes prisiliečiama prie to, kas yra žmogaus išdidumas ir ką jam labiausiai skauda. Idealiausia, kai pats žmogus jaučia pareigą gimtosios kalbos mokyti visą gyvenimą.

Sunkiau savo kalbą išlaikyti ir tobulinti karų, staigių perversmų, okupacijų metu, bet įmanoma, jeigu supranti kalboje vykstančius procesus, atskiri svetima nuo sava, stengiesi išlaikyti normų stabilumą ir paimiti iš svetur tik tiek, kiek neišvengiamai būtina. Tai yra didelis ir sunkus darbas, kurį turėtų įsisąmoninti ne tik kalbininkai, bet ir visa krašto šviesuomenė.

XX a. vidurys – tremtys, karas, pokario baisybės: daug atplėštų nuo savosios žemės arba ją tiesiog permerkusių savo krauju. Prievartinė kolektyvizacija, kėlimasis iš sodybų į urbanizuotas gyvenvietes ir apskritai žmonių išėjimas iš kaimo į miestą.

Tauta atlaikė žiauriausią okupaciją, išaugo naujos inteligentų, rašytojų,

buvo pasiryžimo mirti už nepriklausomą Lietuvą. Tačiau mažas kraštas negali būti nepriklausomas, ypač po ilgamečio niokojimo jis negali būti pakankamas pats sau, nes neturi priemonių apsigauti, tiesiog nemoka laisvėje gyventi. Jau tarybiniais laikais prarasta dora, sąžinė, Dievo įsakymas „Nevok!“ netekęs prasmės (ir ne tik šis vienas), trūksta patirties savarankiškai tvarkyti ekonomiką, valstybės reikalus ir dar daug ko trūksta.

Gal ir teisybė vienas geras mano bičiulis sakė, kad Latvija ir Estija buvo tik okupuotos, o Lietuva dar ir kagėbuzuota. Lietuvoje buvo didžiausias pasipriešinimas okupantams. Ir kas išliko, nebuvo ištremtas, nužudytas ir dar norėjo gyventi, kilti karjeros laiptais ar tapti dvasininku, kai bažnyčia atskirta nuo valstybės, turėjo pasirašyti „su nelabuoju sutartį“. Sako, kad net dalis tremtinių buvę užverbuoti. Atėjo okupantai skelbdamiesi išvaduotojais. Nutautinimas buvo labai gudriai suplanuotas: ne spaudos draudimu, o sąjunginės reikšmės gamyklų, fabričių statyba. Tikėtasi į tuos gigantus pritraukti rusų, sumaišyti gyventojus.

Lietuva ir šiaip, ir taip sukosi: išmėtė gamybos milžinus po visą kraštą – Mažeikius, Kėdainius, Jonavą, Alytų, Naująją Akmenę... Sukūrė naujus miestus: Elektrėnus, Sniečkę (dabar Visaginas). Atominė elektrinė reikalavo specialistų, kurių Lietuvoje nebuvo. Pačioje gražiausioje Lietuvos vietelėje buvo sukurta aukštos kvalifikacijos specialistais. Į kitus miestus darbuotis suplaukė Lietuvos kaimo žmonės. Juk fabrike vis lengviau dirbti

mečiu pastatytais gamybos gigantais, ypač vykdant Europos Sąjungos reikalavimą uždaryti atominę elektrinę. Be minėtų gamyklų, dar buvo tokių slaptų, pavadintų „Pašto dėžutėmis“. Viena ponija ne taip seniai man teisinosi neišmokusi lietuviškai, nes dirbusi tokioje gamykloje, kur visi kalbėjo ir visi reikalai buvo tvarkomi tik rusų kalba.

Išdidumas lietuviams, latviams, estams neleido pasiduoti. Pradėjus savo mokslinę veiklą, ne tik tyriau kalbą, rašiau gramatikas, bet ir atsidedusi studijavau lingvistinę literatūrą. Taigi viename rusų sociolingvistų veikalė apie 1975 m. aptikau tokį nusistebėjimą: sąjunginėse respublikose gyvena maždaug 60 milijonų rusų. Daugelyje respublikų, autonominių sričių rusų kalba jau pagrindinė, bet labai esą nuostabu, kad dar nepavykė nutautinti Pabaltijo ir Užkaukazės respublikų. Kodėl? Ogi todėl, kad mes patys nenorėjome nutautėti, mums nepatiko būti pavergtiems ir „laisviems“ kartu.

Pokario okupacijos metais lietuvių tautinę dvasią stipriai palaikė gimtojo žodžio galia, menas. Juk buvo deklaruojama, kad menas turįs būti socialistinis savo turiniu, o tautinis forma. Literatūros meno forma – žodis. Tada ir išaugo nauja talentingų rašytojų karta. Buvo įvestas privalomas vidurinis išsilavinimas gimtąja kalba. Kokia laimė skaityti Donelaitį, Maironį, Biliūną, Žemaitę, Vaižgantą, Krėvę, Mykolaitį-Putiną, Salomėją Nėrį, Cvirką ir kitus talentingus kalbos meistrus, mokyti iš jų kalbos gražumo, meilės savo kraštui.

■ Nukelta į 5 p.

TREČIOJI MOKINIŲ KONFERENCIJA SKAPIŠKYJE (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 12

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ

Prieš trejetą metų Skapiškio vidurinėje mokykloje (Kupiškio r.) mokiniams pradėtos organizuoti rajoninės konferencijos. Šiomet gegužės 24 d. Skapiškio pagrindinėje mokykloje surengta trečioji, jau respublikinė, mokinių konferencija „Mūsų miesteliai“. Šiame numeryje baigiame pasakojimą apie šią konferenciją.

Adomynės pagrindinės mokyklos mokiniai Indrė Vilimaitė, Tautvyda Kanišauskaitė, Miglius Zolubas (mokytoja Nijolė Puzelienė) parengė pranešimą „Adomynės istorija“, kuriame pristatė Adomynės (Aluotėnų-Jonavos) dvarą – vieną iš nedaugelio Lietuvoje medinių dvarų, Švč. Mergelės Marijos vardo bažnyčią, mokyklą – jos plėtrą, dabartinę situaciją ir kt.

Antašavos pagrindinės mokyklos mokinės Aglė Gruodytė ir Aistė Kačiuolytė (mokytojos Lidija Žekonienė ir Zita Aukštikalnienė) praplėtė jau girdėtą pranešimą apie Antašavą „Antašava – taškelis mažas tu, margam žemėlapytave geriu...“, sutelkdamos dėmesį į Uoginių kaime (Kupiškio r.) esantį Adomo Petrausko (1914–2004) muziejų, kuriame saugomi raštijos, fotografijos, dailės, buities, gamtos eksponatai.

Pirmiesiems lankytojams A. Petrauskas savo klėties duris (ekspozicijoje buvo etnografinės eksponatai, archeologijos radiniai) atvėrė 1969 metais. A. Petrausko entuziazmą kaupti įvairias senienas ir plėsti muziejų palaikė ir

padėjo tuometiniai Antašavos kolūkio vadovai Vytautas Notkus ir Albinas Vaižmužis. Savamokslis kaimo meistras Jonas Laužikas muziejininko sodyboje sukonstravo ir pastatė originalų pastatą – bokštą. Dabar A. Petrausko muziejų sudaro pastatų kompleksas, kurie pilni eksponatų. A. Petrauskui už sukauptą, išsaugotą ir pateiktą dvasinę ir materialinę etninę kultūrą 2001 m. suteiktas Kupiškio krašto garbės piliečio vardas.

Noriūnų Jono Černiaus pagrindinės mokyklos mokiniai Šarūnė Pečiukėnaitė, Karolina Sabalytė, Gytautė Balnaitė, Tomas Jakaitis ir Karolis Paskačimas (mokytoja Jugastė Kovaličienė) pranešime „Palėvenės miestelis“ supažindino su šio, vieno mažiausių miestelių, Šv. Dominiko bažnyčios ir dominikonų vienuolyno statyba, jų paskirtimi laiko tėkmėje, veikusias organizacijas, asmenybes (Povilą Grakauską, kun. Antaną Valantiną ir jo poeziją, Elisonus ir kitus žmones, savo darbais garsinusius Palėvenę).

Rudilių Jono Laužiko pagrindinės mokyklos mokiniai Miglė Cibulskytė, Sandra Vaitkūnaitė, Liveta Garbaskaitė, Deividas Valma (mokytojas Algirdas Venckus) pranešime „Nors Dūbiškiai ir Maksvyčiai ne miesteliai...“ pristatė ten gyvenančius darbuosius, kūrybingus ir nagigus žmones, eksponavo jų sukurtus kilimus bei kitus darbus.

Šepetos Almos Adamkienės pagrindinės mokyklos mokiniai Dominykas Tunaitis ir Eigintas

Ličys (mokytoja Renė Stankauskienė) pranešime „Mūsų Šepeta“ rodė filmuką (įgarsintą liaudies melodijomis) apie mažą ir unikalią Šepetos gyvenvietę, kuri pradėjo kurtis nuo 1930 m., čia buvusios ir kai kurias iš jų dar veikiančias įmones, įstaigas, amatininkus, jų darbus ir kt.

Pranešimą „Šimonių girios paunksnėje“ parengė Šimonių pagrindinės mokyklos mokiniai Einius

Bubinas ir Viktoras Bražas, vadovaujami mokytojų Tatjanos Gromakovos ir Genovaitės Šukienės. Šimonys – 15 km nuo Kupiškio nutolęs miestelis. Pranešėjai, išaiškinę herbo simbolių reikšmę, pasakojo apie rezistenciją, 1961 m. įsikūrusį Šimonių etnografinį ansamblį – šio žanro pradininką Lietuvoje, pristatė Šimonių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčią, prie bažnyčios veikusias katalikiškas organizacijas.

Paskutinį pranešimą

„Blaivybės paminklas Skapiškyje“ skaitė šeimininkai – devintos klasės mokiniai Žygimantas Čiurlys ir Eglė Zolbaitė (mokytoja Birutė Zaboršienė). Kalbėta apie Skapiškio padėtį carizmo laikais, pastangas nugirdyti liaudį, Vyskupo Motiejaus Valančiaus atliktus darbus blaivybei. 1858 m. vyskupas lankėsi Skapiškyje, o kaip pažadą nebegerti skapiškėnai 1862 m. pastatė Blaivybės paminklą, kurį pašventino pats vyskupas. Per Antrąjį pasaulinį karą, einant frontui, 1944 m. jis buvo apgriautas. Miesteliui sudegus ir gyventojams atstatant pastatus, pasinaudota sugriauto paminklo akmenimis. Paminklo likučiai buvo visiškai išardyti 1961 metais. Su nepriklausomybės pradžia mokytojos Stanislovos Mažeikytės



Prie skapiškėno tautodailininko Broniaus Bickaus sukurtu stogastulpio Maironiui: dr. Aldona Vasiliauskiene, Sigita Zmiejauskienė ir Renata Janionienė

Nuotraukos iš asmeninio dr. Aldonos Vasiliauskiene albumo

iniciatyva (ji organizavo ir pati rinko pinigų), talkinant Broniui Bickui, pagal Rimo Valecko projektą 1990 m. Blaivybės paminklas buvo atstatytas ir 1991 m. gegužės 19 d. mons. Klemenso Gutausko (1915–2002) ir tuometinio Skapiškio klebono kun. Povilo Varžinsko pašventintas. Ir šiandien jis visus kviečia žiūrėti blaiviomis akimis.

Mokytoja Aliutė Elena Merkevičiūtė priminė nuskendusio Skapiškio varpo istoriją ir asmenis, kuriuos Skapiškyje lankė Maironis.

Straipsnio autorė apibendrina konferenciją, išskeldama tokių renginių svarbą moksleivių žinioms įtvirtinti bei dvasingumui augti. Dėkojo mokytojams, taip kruopščiai rengusiems pranešėjus – kas gali paneigti, kad jau mokyklos suole įgiję mokslinės veiklos patirties, netaps žymiais mokslininkais. O svarbiausia, kad jaunimas prisilietęs prie savo tautos – savųjų šaknų – dvasinio lobio, su tokia meile ir atida perteikdamas žinias kitiems, didžiuojasi ir brangina savo gimtinę, jos žmones.

Skapiškio mokyklos direktorė įteikė padėkas pranešimus skaičiusiems svečiams, mokiniams ir juos paruošusiems mokytojams.

Konferencijoje buvo galima susipažinti su projekte dalyvaujančių mokyklų mokinių nuotraukų, tapybos darbų ir lietuvių tautiniais drabužiais apretų lėlių paroda, kuri po poros dienų buvo pristatyta Skapiškio kultūros namuose per septintąjį liaudies teatrų festivalį „Pienių vynas“.

Konferencija užbaigta daina „Lietuva, būk per amžius laisva!..“

■ Atkelta iš 4 p.

Tuomet buvo atvertos akys ir į galimą rusų literatūrą ir meną. Mes jau supratome, kad toji šalis, kur yra viena partija ir viena tiesa, engė ne tik mus, bet ir savuosius. Vien tik 1946 m. žurnalų „Leningrad“, „Zvezda“, Muradelio operos „Didysis gyvenimas“, Anos Achmatovos ir Michailo Zosčenkos ideologinis linčas, prievarta skaityti veikalą „Partinė organizacija ir partinė literatūra“ grūdino mus, kėlė protesto dvasią, skatino pasidomėti ir tuo, kas uždrausta, pavyzdžiui, Sergejaus Jesenino poezija, kurioje skaudžiai išgyvenama dėl tarybinės Rusijos likimo. Guodėsi poetas niekaip neįstengiąs perskaityti penkių puslapių iš „Kapitalo“ ir negalįs, pasiraitys kelnes, bėgti paskui komjaunimą.

Mokantys skambiai ir gražiai rusų kalbą skaitykite Jeseniną ir kitus pažangiuosius rusų kūrėjus – Bloką, Buniną, Tiutčevą, Pasternaką, Jevtušenką, Voznesenskį, Roždestvenskį, Cvetajevą. Būtinai perskaitykite Anos Achmatovos „Rekvien“. Norėdami sužinoti apie mūsų išgyventą laiką, dar skaitykite Solženyciną, sužinokite, iš kur atėjo žodžiai *mankurtas* ir *mankurtizmas* ir ką jie reiškia. Tada gal pajusite, kad nejučiomis ir nepriklausomoje Lietuvoje tampame mankurtais, žmonėmis be savo žemės ir istorijos, be pagarbos papročiams, kalbai ir savai kultūrai.

Tas „mažas žemės sklypas“ jau paleido mus į pasaulį ir turime didžiausią visų laikų emigraciją. Dar turime kalbą, kuria galime didžiuotis, nes ji gyva, graži, turtinga, vartota ir

tebevertinama talentingiausių rašytojų. Be to, esame laisvi: niekas nedraudžia jos mokytis ir puoselėti ją. Bet kodėl gi gimtosios kalbos mokymasis Lietuvos mokykloje jau žemiau vidutinio lygio? Kūrėme tautinę mokyklą, bet jos neturime. Nemažai grupei žmonių, netgi save vadinančių intelektualais, gimtoji kalba jau negraži ir nepakankama, negražios moterų pavardės, populiariosios muzikos grupių ir netgi atlikėjų vardai dažnai nelietuviški. Žiuri nariai dainininkų konkursuose priekaištauja dėl netaisyklingo anglų kalbos žodžių tarimo, bet kodėl jiems visai neužkliūva lietuvių kalbos klaidos?

Pagalčiau, kodėl mūsų išugdyti kalbininkai jau nebeseka savo mokytojų pėdomis, o netgi juos niekina, vis žvalgosi į Vakarus, kuria bendrus kalbos studijų projektus, visai nepaisydami to, kas dabar aktualu gimtajai kalbai? Kodėl taip atsitiko? Atkurtos nepriklausomos Lietuvos, pasisukusios iš Rytų į Vakarus, vadinamiesiems intelektualams svetimoji kultūra pasidarė artimesnė už savąją, ir prasidėjo kalbos ir drauge tautos bei jos papročių išdavystė.

Pirmoji išdavystė – paneigimas to, kas nelengvai buvo pasiekta tarybinės santvarkos metais. Specialiai šįkart nesakau *sovietmečiu*, nes šis barbarizmas atėjo į mūsų kalbą jau nepriklausomoje Lietuvoje ir turi ryškų menkinamąjį atspalvį. O tada mes gyvenome ir kovojome, kad išliktume. Žinojome, kad mūsų Lietuva nedidelė, kad dvikalbystė, praėjus keliems dešimtmečiams, jau dengia visą mums priklausančios žemės sklypą. Ir dar žinojome, kad didelės Rusijos kalbininkai rusų kalbos

normų nesulė grįsti imperijos pakraščių kalba, kur rusų kalbai gali padaryti įtaką vietinės kalbos. Prancūzija nemaža šalis, o savo kalbos kultūra, jos puikioju stiliumi rūpinasi ne vieną šimtmetį. Anglų kalba pretenduoja į tarptautinės kalbos statusą, tai jos jau ir neįmanoma sunorminti: vienaip kalba britai, kitaip amerikiečiai, o dar kitaip didžiosios Indijos gyventojai. Ar mums tokia kalbos tvarkymo negalia yra pavyzdys?

Lietuvių kalbininkai pokario metais labai sunkiomis, o paskui vis lengvėjančiomis, bet nelengvomis sąlygomis patys užaugo ir sukūrė visus savo mokslus. Iš pradžių užteko tik J. Balčikonio, į pokarį atsinešusio didžiulį jau prieš karą pradėto rašyti „Lietuvių kalbos žodyno“ darbą, Jono Jablonskio kalbos mokymo ir norminimo principus ir pakvietusio visus savo studentus ir mokytojus rinkti kalbos medžiagą.

Pirmoji pokario kalbininkų karta skubėjo užrašyti tai, kas dar gyva tarmėse, nes buvo suprasta, kad tarmės ilgainiui turės šiaip ar taip išnykti. Iš surinktos medžiagos buvo kuriamas ne tik „Lietuvių kalbos žodyno“ (kurio pirmuosius du tomus dėl ideologinių „paklydimų“ buvome priversti perrašyti iš naujo), bet ir tarmių mokslas – dialektologija.

Laikui bėgant, buvo sukurta ir istorinė gramatika, fonetika, fonologija, kalbos istorija, akcentologija, akademinė tritomė „Lietuvių kalbos gramatika“, vienatomė „Lietuvių kalbos gramatika“ rusų kalba, stilistika, dvitomė lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija, indoeuropeistikos, prūsistikos studijos ir dar daugelis kitų kal-

bos studijų, reikšmingų tiek lietuvių, tiek ir bendrajai kalbotyrai; visų jų net išvardyti straipsnyje neįmanoma. Parašytas dvidešimties tomų didysis „Lietuvių kalbos žodynas“, kurio pabaigtuves iškilmingai šventėme 2002 m. Kas norėtų sužinoti, kiek tarybiniais laikais (ir apskritai) išleista įvairių įvairiausių žodynų, kiek parašyta kapitalinių kalbotyros darbų, siūlyčiau atidžiau pavartyti „Lietuvių kalbos enciklopediją“, nors ir ją dar įmanoma gerokai papildyti.

Kalbininkai suprato, kuo skiriasi kalbos mokslas nuo gamtos mokslų: jis ne tik studijuoja tai, kas yra, bet ir vertina, gerai ar blogai taip yra. O iš to vertinimo išauga kalbos apsauga nuo nereikalingų svetimybų. Protinai atsijojama, ką reikia pasiskolinti, o ko ir nereikia. Be skolinių neįmanoma išsiversti, bet jie turi pritaipyti prie kalbos dėsnių. Dabar kažin ar atsirastų nekalbininkas, žinantis, kad žodžiai *knyga*, *agurkas*, *muilas*, *lempa* yra senieji skoliniai. Jie jau tapo savi. O ir tarptautinių žodžių esame išmokę nevangti, bet ir nevertoti ten, kur nereikia. Turėdami tvirtus kalbos norminimo pagrindus iš XX a. pirmosios pusės, galėjome gana sėkmingai darbuotis ir tarybinės santvarkos metais.

Kalbininkams padėjo pažangioji visuomenė. Laikraščiuose ir žurnaluose buvo kalbos kampelių ar kertelių. Išimtis – „Tiesa“ ir „Komjaunimo tiesa“, bet ir šie laikraščiai spausdindavo pavienius aktualesnius kalbininkų rašinius. Radijas ir televizija transliavo kalbos valandėles, kalbininkus kvietėsi į konferencijas ir pasitarimus visi – nuo gėlininkų iki partinių darbuotojų.

Žurnalistų sąjunga, „Žinijos“ draugija vežiojosi mus į visus respublikoje organizuojamus renginius. Konservatorijos dėstytoja aktorė Stefa Nosevičiūtė, pati būdama ir lituanistė, iš studentų reikalavo taisyklingos kalbos. Teatras kvietėsi kalbininkus į repetitijas, prašė kirčiuoti statomus veikalus, o įžymūs aktoriai stengėsi, kad nuo scenos būtų girdima tik taisyklinga kalba.

Kalbos norminimo pagrindus dėjo ir pats tobulėdamas „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, rodėsi ir kiti leidiniai: 1957 ir 1958 m. J. Palonio parengtas Jono Jablonskio „Raštų“ dvitomis, 1961 m. Lietuvių kalbos ir literatūros institutas pradėjo leisti periodinį leidinį „Kalbos kultūra“ (du numerius per metus). Įdomus leidinys pasirodė 1964 m. – „Lietuvių kalbos praturtėjimas tarybinės santvarkos metais“. Įdomus jis tuo, kad iš pradžių pasidžiaugta tarybine santvarka, pasigirta kalbos praturtėjimu, o paskui viskas, kas lietuvių kalbai svetimai ir nereikalinga, buvo taisoma remiantis pačios lietuvių kalbos dėsniais.

1967 m. prasidėjo „Lietuvių kalbos draugijos“ veikla, išplitusi po visą Lietuvą. Įsimintini kalbos pirmadieniai Vilniaus universiteto auloje, kur rinkdavosi įvairių specialybių žmonės, ir iš tų susirinkimų spausdintų ataskaitų Aldono Pupkio išauginta „Mūsų Kalba“, o vėliau sutelktas autorių kolektyvas rašyti „Kalbos praktikos patarimus“, kurių išėjo du leidimai (1976 ir 1985 m.) ir kurie leidyklose buvo ant kiekvieno redaktoriaus stalo.

Bus daugiau

PAMINKLAS LIETUVIŲ KALBOS

■ Atkelta iš 1 p.

lietuvių kalbos pamokas ar užsiėmimus. Jeigu per lotynų kalbos pamokas J. Jablonskis būdavo griežtas ir nenuolaidus, pavyzdinis rusų gimnazijos „činovnikas“, tai mokydamas lietuvių kalbos neatpažįstamai pasikeisdavo, tapdavo švelnus. Savo mokiniams ir pamokų klausytojams stengėsi ne kalbos taisykles pirmiausia įkalti, bet parodyti lietuvių kalbos turtingumą ir grožį, sukelti pasididžiavimą savąja kalba, kuri nors paniekinta ir paminta, bet niekuo nenusileidžianti kitoms kalboms.

Ištikimybė Jonui Jablonskiui

Zanavykų bendrijos pirmininko, darbštaus ir atsidavusio šio krašto propaguotojo Albino Vaičiūno dėka buvo proga dalyvauti Jono Jablonskio paminklo atidengimo iškilmėse Griškabūdyje, Šakių rajone. Iš Vilniaus važiuome autobusėliu, kurį parūpino Seimo narys Arvydas Vidžiūnas, niekad nepamirštantis savo, kaip liuanisto ir kalbininko, priedermės gimtajam Šakių kraštui.

Atsidurti tarp iškilių liuanistų, kalbininkų – didelė garbė ir privilegija, bent taip šią atsivėrusią galimybę suvokia šių eilučių autorius. Paminėsime tik keletą kelionės dalyvių, visų pirma ištikimą „Mokslo Lietuvos“ autorių prof. habil. dr. Arnoldą Piročkiną, Lietuvių kalbos draugijos pirmininką, Jono Jablonskio premijos laureatą doc. dr. Aldoną Pupkį, Vilniaus universiteto Baltistikos katedros profesorius habil. dr. Bonifacą Stundžią. Teisinga būtų išvardyti visus to autobusėlio keleivius, nes atsitiktinių nebuvo, bet būtų sunku išlaikyti kiekvienam panašaus pobūdžio rašiniui reikalingą tempą ir ritmą.

Kiekvienas norintis giliau pažinti Joną Jablonskį, jo gyvenimą ir veiklą, neišvengiamai turės ilgiau apsisoti prie A. Piročkinio knygu: „Jono Jablonskio leksiniai taisyimai“ (1970), „Prie bendrinės kalbos ištakų“ (1977), „Jonas Jablonskis: gyvenimas ir kūryba“ (1980), „Jono Jablonskio kalbos taisyimai“ (1986). Išskirsime A. Piročkinio sudarytą knygą „J. Jablonskis. Straipsniai ir laišškai“ (1991), nepamiršime ir studijos „Jonas Jablonskis redaguoja Vaižgantą“, išspausdintą leidinyje „Archivum Lithuanicum“ (2000).

Neabejojame, kad bus surankioti ir į atskirą knygą sudėti A. Piročkinio periodikoje spausdinti straipsniai, tarp kurių vietos atsiras ir šio autoriaus publikacijoms „Mokslo Lietuvoje“. Pastebėsime, kad savo žygį į Jablonskį būsimasis profesorius pradėjo bene 1955 m., kai parašė ir Vilniaus universitete apgynė diplominį darbą „1922 m. Jablonskio lietuvių kalbos gramatika“ (darbo vadovas Jonas Palionis). Taip ir knieti išsitariti apie mokslinę ištikimybę, kuri A. Piročkinui ne tik būdinga, bet ir išskiria iš daugelio kitų tyrinėtojų, nors Jablonskis toli gražu nėra vienintelis profesoriaus tyrinėjimų objektas. Galima prisiminti jo parašytas knygas apie Adomą Mickevičių, mokslą senajame Vilniaus universitete (su bendraautoriumi), straipsnius ir studijas apie čekų ir



Paminklas lietuvių bendrinės kalbos „tėvui“ Jonui Jablonskiui Griškabūdyje – dar viena neabejotina skulptoriaus Romualdo Kvinto kūrybinė sėkmė



lietuvių kalbininkų ryšius, bet ir visa tai sudaro tik dalelytę A. Piročkinio parašytų darbų. Nesu klausęs, bet įtariu, kad pačiam autoriui mieliausi ir bangiausi jo darbai sietini būtent su J. Jablonskiu.

Kaip kalba veikė paties Jablonskio būdą

Nedidelis Šakių rajono Griškabūdžio miestelis bent kurį laiką tapo visos Lietuvos įžymybe, kai buvo atidengiamas paminklas lietuvių bendrinės kalbos tėvui Jonui Jablonskiui. Nuo šiol kiekvienas gimtosios lietuvių kalbos mylėtojas jus pareigą aplankyti Griškabūdį ir nusilenkti Jablonskiui, kaip kad Vilkaviškyje

lanko tautos patriarcho daktaro Jono Basanavičiaus, o Kudirkos Naumiestyje – Vinco Kudirkos paminklus. Puių Jono Jablonskio paminklą galima išvysti Marijampolėje priešais Rygiškių Jono gimnazijos pastatą. 2009 m. Marijampolėje užbaigtas paminklas „Tautai ir kalbai“: ant aukštos sraigtinės kolonos eiklaus žirgo nešamas lekia jaunas ir veržlus raitelis. Šie du paminklai akivaizdžiai pabrėžia, kur yra tikroji lietuvių kalbos sostinė ir kokia lietuvių kalbos šnektą tapo bendrinės kalbos pagrindu.

Tai nereikia, kad pabuvojus Marijampolėje nėra reikalo patraukti į Griškabūdį – net ir labai reikia. Sūduvos sostinėje Marijampolėje esančiame paminkle J. Jablonskis – tai jau gyvenimo pusiaukelę peržengęs senolis, kamujamas fizinių negalių, nors skulptorius Petras Aleksandravičius perteikė ne fizinę negalią, bet kūrė kupiną išminties ir orumo bendrinės kalbos patriarcho įvaizdį. Griškabūdyje skulptorius Romualdas Kvintas kviečia susitikti su dar ganėtinai jaunu, bet brandaus amžiaus Jablonskiu, minutėlei sustojusiu Griškabūdžio pačiame centre tarp buvusios mokyklos ir savivaldybės pastatų, nukreipusiu žvilgsnį į anapus gatvės esančią aštuoniakampės formos bažnyčią ir savaip įspūdingą varpinę. Prie širdies Jablonskis prispaudęs laiko savo brangiausią turtą – lietuvių kalbos gramatiką. Gal tai 1919 m. leidinys, o gal 1922 metų? Atrodytų, koks skirtumas, tuo labiau, kad skulptorius mus panardina į meninę erdvę, kuri nebūtinai turi atitikti gyvenimo realybę.

Vargu ar kada štai šitaip Griškabūdžio miestelio vidury bendrinės lietuvių kalbos „tėvas“ štai taip lyg užburtas būtų sustingęs su minėtų metų laidos viena iš gramatikų. Mažai tikėtina, kad

būtų galėjęs ateiti į Griškabūdžio aikštę net ir pasiramščiuodamas lazdele, nes po 1918 m. nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje jo sveikata buvo pašiūsi: į lietuvių kalbos kursų paskaitas, į 1922 m. Kaune įkurtą Lietuvos universitetą J. Jablonskis būdavo įvežamas vežimėlyje ant ratų.

Menininkui nėra reikalo akiai sekti faktais, jis turi iš faktų kurti prasminių ženklų ir simbolių erdvę. Žiūrėdami į bendrinės kalbos „tėvo“ skulptūrą Griškabūdyje, mes tuos ženklus nesunkiai suvokiame. Lazdelė, į kurią dešine ranka remiasi Jablonskis, mums primena tos lietuviškos gramatikos kainą: į ją Jablonskis sudėjo visas savo dvasines ir fizines galias, sau niekuo nepalikdamas. Jablonskio figūra perteiktas ne vien paties lietuvių bendrinės kalbos kūrėjo įvaizdis, bet ir savo kalbą atrandančios tautos susipratimas – tą uždavinį menininkas atliko išties subtiliai.

Šio didžio Zanavykų krašto žmogaus pastangos buvo nukreiptos viena kryptimi: parodyti tautai lietuvių kalbos turtingumą, grožį, lankstumą, jaukinti žmones prie savosios kalbos, ir ne su botagėliu rankose kalbos mokyti, bet gražiais kaimo žmonių kalbos pavyzdžiais. Su botagėliu tinginius gimnazistus prie lotynų kalbos Jablonskis rusiškoje gimnazijoje lenkė, o prie gimtosios kalbos atsargiai ir su meile pratino. Gimnazijoje į klasę įžengusį mokytoją mokiniai atsistoję pasveikindavo: „Salve magister Severus“ (Sveikas, griežtasis mokytojaus), į ką katedros kėdėje atsėdęs ir dešine ranka perbraukęs barzdą, suduodamas į kairės rankos plaštaką, Jablonskis linksmi atsakydavo: „Salvete discipuli pigri“ (Sveiki, mokiniai tinginiai). Toks būdaves gimnazijoje pasisveikinimas,



GYVOSIOS DVASIOS IEŠKOTOJUI

puikiai atitikęs santykius tarp mokinių ir mokytojo. Lietuvių kalbos pamokose Jablonskio visa rūstybė ir griežtumas išgaruodavo, mokytojas virsdavo tarsi visai kitu žmogumi – geranorišku ir kiekvienam siekiančiu padėti.

P. Kriaušaičio „Lietuviškos kalbos gramatikos“ istorija

Knieti pasiūlyti štai kokią interpretaciją: skulptūroje savo keturiasdešimtmetį peržengęs Jablonskis prie krūtinės galėjo spausti nebūtinai simbolišką, bet konkrečią „Lietuviškos kalbos gramatiką“, pasirašytą Petro Kriaušaičio slapyvardžiu ir išleista 1901 m. Tilžėje. Įdomi šios gramatikos atsiradimo istorija. Teko prisiminti gydytoją oftalmologą prof. Petrą Avižonį (1875–1939), tuo metu dar tik 22 metų Peterburgo universiteto studentą. Jis ryžosi parašyti lietuvių kalbos vadovėlį, į 64 mokyklinio sąsiuvinio puslapius surašę sumanymo konspektą. Naudojosi „Lietuvišku kn. Jaunio kalbamokslu“ ir vokiška Frydricho Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatika“. 1897 m. per Kalėdas nuvežė į Revelį (Taliją) rankraštį parodyti J. Jablonskiui. Šis pagyrė, ištaisė kirčių klaidas, įterpė žodžių iš savo žodyno ir pasiūlė pavadinti „Lietuviška gramatikėle“. Nevardysime visų leidybos sunkumų ir peripetijų, nenagrinėsime gramatikėlės struktūros, pasakysime tik tiek, kad 1899 m. pavasarį Peterburgo studentai mašinėle, kuria spausdino profesorius paskaitų užrašus, išspausdino šimtą gramatikėlės egzempliorių. Kaip honorarą P. Avižonis gavo 25 egzempliorius. „Lietuviškoje gramatikėlėje“ pirmą kartą panaudotas raidynas, kuris ir šiandien naudojamas lietuvių kalboje.

P. Avižonis savo kūrinių nusiuntė į JAV, mat „Susivienijimas Lietuvių Amerikoje“ buvo paskelbęs konkursą lietuvių kalbos gramatikai parašyti. Po pusės metų atėjo atsakymas, kad gramatikėlė gera, tik reikia ją papildyti, o jei nebus papildyta, tai autorius gausias tik pusę konkurso laimėtojų numatytos sumos – 50 dolerių.



Po ilgokų paieškų Griškabūdžio kapinėse pagaliau stovime prie Jono Jablonskio tėvo Juozapo Jablonskio kapo: prof. Arnoldas Piročkinas, Lietuvių kalbos draugijos narė Rūta Rimgailė Gulbinienė iš Jurbarko, Vilniaus universiteto būsimiems medikams lotynų kalbą dėstanti Stasė Paškonytė, kapinėse sutikta moteris, Čingų fondo valdybos pirmininkas Jonas Endriukaitis, Jurbarko miesto ir rajono laikraščio „Mūsų laikas“ korespondentė Judita Pažereckienė

P. Avižonis kreipėsi į J. Jablonskį, visą 1900 m. vasarą abudu rašė gramatikėlei papildymus ir patobulinimus. Paties Avižonio teigimu iš gramatikėlės mažai kas beliko. Užtat atsirado „Lietuviškos kalbos gramatika“. Faktiškai tai buvo J. Jablonskio vaisius. Juk negalėjo pasirašyti Obelaičiu, nes taip pasirašinėjo Vinco Kudirkos „Varpui“, o 1900 m. netoli Palangos įkliuvo lietuviškos draudžiamos spaudos gabentojai, da-

rytos kratos, krėstas ir Jablonskis. Tad gramatiką pasirašė Kriaušaičiu, o kad nenuskriaustų Avižonio pridėjo jo vardą – Petras. Taip ir išėjo Petro Kriaušaičio „Lietuviškos kalbos gramatika“.

Į Ameriką nusiųstas rankraštis pelnė 100 dolerių premiją, kurią abu bendra autoriai pasidalijo, bet ne „broliška“, o po lygiai. (Vargu ar gramatikos autoriai šį sovietmečio realijas patyrusiųjų kalambūrą teisingai suprastų.)

Išspausdinti gramatiką jiems padėjo kunigas Juozas Tumas, kuris tuo metu Kuliuose buvo vikaras. Ranka paduot iki tuometinės Prūsijos sienos, tad pats J. Tumas nuvežė rankraštį į Tilžę, kur 1901 m. P. Kriaušaičio „Lietuviškos kalbos gramatika“ 3 tūkst. egzempliorių tiražu ir buvo išspausdinta. 2600 buvo išsiųsta į Ameriką, likusieji 400 egzempliorių pasklido po Rytų Prūsiją ir lietuviškos spaudos draudimą kentėjusią Didžiąją Lietuvą.

Kad J. Jablonskis vertino savo jaunojo kolegos P. Avižonio darbą, rodo šis faktas: kai 1919 m. J. Jablonskis leido išsamią lietuvių kalbos gramatiką, jos autoriui nurodė Petrą Kriaušaitį ir Rygiškių Joną. Taip ir pavadinta *P. Kriaušaičio ir Rygiškio Jono Lietuvių kalbos gramatika. Etimologija*.

Grįžtant prie paminklo Griškabūdyje. R. Kvintas pastaraisiais metais sukūrė nemažai įsimenamų paminklų: Vilniuje vaikystę praleidusiam (manoma, kad ir gimusiam) prancūzų rašytojui Romenui Gari (tikroji pavardė Romanas Kacevas), vilniečių pamiltam žydų kilmės gydytojui Cemachui Šabadiui, kuris poeto Kornelijaus Čiukovskio poemoje tapo daktaro Aiskaudos prototipu, pirmajam Lietuvos estrados artistui Danieliui Dolskiui Kauno Laisvės alėjoje. Šalia šių paminklų beveik visada išvysime padėtų gyvų gėlių. Galima neabejoti, kad lietuviai deramai mokės pagerbti ir šio skulptoriaus sukurtąjį Jono Jablonskio paminklą Griškabūdyje.

Žiupsnis Griškabūdžio istorijos

Kaip ir nemažai kitų miestelių Zanavykų krašte, Griškabūdis išaugo iškirstos girios vietoje, jo pirmą pamėnijimą 1697–1706 m. galima rasti

Sintautų bažnyčios metrikų knygose. Kertamos girios vietoje buvo verdamas degutas, apdorojama mediena ir plukdoma net į Dancingą. Sunku pasakyti, kaip atsirado miestelio pavadinimas: manoma, kad nuo Griškos ar Griškaus. Matyt, šiuo vardu vadintas koks nors girios kirtėjas, čia apsigyvenęs ir kažin kuo išsiskyręs. Žodis *būda* bent jau senaisiais laikais reiškė ne visai tą patį, ką dabar. Reiškė iš lentų sukaltą namelį, pastogę, galėjo reikšti ir palapinę. Taigi iš Griškos būdos atsirado Griškabūdis (pirmosios kirčiuotės tikrinis daiktavardis).

Nusipelnė Griškabūdžio istorijai basieji karmelitai iš Naumiesčio. Jie prižiūrėjo šioje vietoje 1742–1743 m. surastą pirmą medinę bažnytelę ar koplyčią. Karmelitai įsikūrė ir vienuolyną, caro valdžios uždarytą 1805 metais. Dabartinis miestelio pasididžiavimas – aštuonkampės formos medinė Kristaus Atsimainymo bažnyčia pastatyta 1792–1796 metais (architektas J. Vališauskas). Bažnyčioje galima per pamaldas pasiklausti žymaus vargonų meistro Georgo Adamo Nepperto 1804 m. specialiai šiai bažnyčiai pagamintų ir sumontuotų vargonų. Tvirtinama, kad tai vieninteliai Lietuvoje šio garsaus meistro iš Įsručio Rytprūsijoje pastatyti vargonai.

Būtų klaida šalia bažnyčios nepastebėti varpinės su Lurdo Dievo Motinos statula. Varpinės statybą iniciavo kunigas Juozas Vaičiaitis (palaidotas šventoriuje), poeto Prano Vaičiailio brolis, o statybai 1933 m. vadovavo inž. Antanas Bistrickas.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas



Aštuonkampės formos medinė Kristaus Atsimainymo bažnyčia ir varpinė Griškabūdyje susijusi ir su knygnešystės istorija

MUZIEJŲ NAKTYJE MASKVOJE sužibo ir LIETUVOS DAILININKŲ DARBAI

Mūsų, dalies lietuvių menininkų, kelionės tikslas – tarptautinė tapybos paroda Maskvoje. Gegužę pasibaigus tapybos parodai Vilniaus privačioje galerijoje 2W, teko skubėti, krauti lagaminus ir jau po savaitės Rusijos, Vokietijos ir atnaujintos Lietuvos tapybos parodos kolekcija buvo išskirtinėmis sąlygomis eksponuota Maskvos dailininkų sąjungos galerijoje – patalpos šiai ekspozicijai buvo suteiktos nemokamai. Nežinia, ar gera valia, ar suveikė SSRS nostalgija, ar nulėmė tuo metu gerai organizuota „Muziejų nakties“ programa, tačiau buvome labai pagarbiamai pakviesti į ekspresionizmo šimtmečio minėjimo renginį. Esame dėkingi Lietuvos Respublikos ambasados Rusijos Federacijoje darbuotojams, padėjusiems įveikti pro Rusijos bauginančiai cenzūruojamas sienas tapybos kūrinius. Be Rusijos ir Vokietijos dailininkų, dalyvavo ir aštuoni Lietuvos tapytojai: Solomonas Teitelbaumas, Skaidrė Butnoriūtė, Algimantas Stanislovas Kiauga, Svajūnas Armonas, Juozas Prancėvičius, Dalvytis Udrys, Arturas Savickas ir Saulius Kruopis. Gaila, kad po kiekvienos kilnojamosios parodos atkrito po vieną autorių: po Berlyno parodos – Arūnė Tornau, po Vilniaus – Aleksandras Vozbinas.

Prieš parodos atidarymą Maskvoje vyko konferencija, skirta ekspresionizmo jubiliejui paminėti. Man teko garbė pristatyti vokiečių ekspresionistinės grupės „Brücke“ narių daugiametę kūrybinę veiklą Nidoje, Menininkų kolonijos kontekste. Susirinko išskirtiniai, įdomūs lektorai ir svečiai. Kalbėjo nusipelnę Rusijos dailininkai, garbūs profesoriai ir oficialūs asmenys. Mano nuostabai, buvo pristatytas žymaus žurnalo „Inostrannaja literatūra“ specialus numeris, skirtas vien vokiečių ekspresionizmui. Vertėja Tatjana Baskakova perskaitė prieš šimtmetį parašytą ekspresionistų Alfredo Diobliano ir Alfredo Lichtenšteino poezijos ir prozos kūrinių. Žurnalas iliustruotas Marianos Veriovkinos ekspresionistinių drobių reprodukcijomis. Visai Maskvos visuomenei atradimu tapo retrospektyvinė „mėlynosios raitelės“ M. Veriovkinos tapybos paroda, garsiosios Rusijos menininkės sugrįžimas į Rusiją savo brandžiais meno kūriniams. Šventinis renginys ir parodos atidarymas baigėsi poetinio salono vadovės, poetės Marinos Škrobovos-Vernalis skaitymais. Maskva labai pompastiška ir rafinuota, tačiau mus priėmė labai draugiškai ir šiltai.

Mano prisiminimai ir išskirtinė pažintis su Maskva

Maskvos miestas man asocijuojasi su daugybe galimybių ir ypač įdomiais žmonėmis. Maskva visada buvo labai susieta su mano profesija ir dar jaunystėje pasirinktais aukštesniais idealais, tikslais. Sulaukęs vos šešiolikos metų, Kaune studijuodamas meninę fotografiją pas maestro Povilą Karpavičių ir visą vasarą dirbdamas žurnalistinį darbą Šiauliuose, supratau, kad man būtinas geras, gal net japoniškas veidrodinis fotoaparatas, kurį galima įsigyti, jei bus palankios aplinkybės, tik centralizuotoje Maskvoje. Atvykau į SSRS sostinę savarankiškai, gyvenau savaitę, kol vienoje komiso parduotuvėje sulaukiau norimo japoniško veidrodinio fotoaparato *Asahi Pentax Spotmatic*. Įsigijau dar ir deficitinį di-

dintuvą *Krokus*. Taip prasidėjo mano meninės fotografijos parodos, laboratoriniai eksperimentai ir artima draugystė su Virgilijumi Šonta, Romualdu Požerskiu ir Aleksandru Macijausku.

1980 m. mano kūrybinius ieškojimus vainikavo diplominis darbas – meninės fotografijos paroda Vilniaus parodų rūmuose (dabar Šiuolaikinio meno centras). Vėl nuolatinės kelionės į Maskvą, vėl metro, deficitinės fotografijos prekės ir vengriškas fotopapierius. Tuo metu domėjausi ir Indijos kultūra, joga, nuolat bendraudavau su įdomiais žmonėmis, susipratusia, susivokusia Rusijos inteligentija – gydytojais, fizikais, dailininkais ir net kosmonautais. Į Maskvą važiuodavau nuolat, kas savaitę, gal net dvidešimt kartų, iki 1981-ųjų pavasario, iki pirmųjų mano namuose atliktų KGB kratų.



Legendinio Rusijos leidinio „Inostrannaja literatūra“ specialusis numeris, skirtas paminėti Vokietijoje gimusio ekspresionizmo termino ir visos meninės krypties šimtmetį. Viršelyje Marianos Veriovkinos kūrinių reprodukcija

Buvome išsiilgę žinių, pasaulio pažinimo, tad galėjome naudotis didžiausios pasaulyje Lenino bibliotekos specialiojo fondo knygomis. Jas šiai garbiai bibliotekai visada dovanodavo viso pasaulio leidyklos, pasibaigus kasmetinei Maskvos knygų mugei. Mums tokių naujienų parūpindavo vienas mokslininkas fizikas. Knygas man skolinavo dešimčiai dienų. Jas kaip tikras knygnešys gabenau į Lietuvą, Vilniuje ar Kaune atšviesdavau ir grąžindavau, keisdamas į kitas. Kartais atsiveždavau ir mikrofilmų. Perfotografuodavau ištais knygas...

Aplinkybės taip lėmė, kad mano tarpininką suėmė, pasodino ketveriems metams į kalėjimą, o jo užrašų knygutėje rado mano telefono numerį ir namų adresą. Prasidėjo parodomosios kratos ir mano namuose, tapymas po saugumo kabinetus. Taip buvo sugadintas mano jaunystės tikslas – mokytis tapybos Maskvos Surikovo dailės akademijoje. Ten lankiausi per atvirų durų dienas ir dokumentai buvo jau pristatyti. Tik istorinio persitvarkymo laikais galėjau vėl stoti, studijuoti Vilniaus dailės institute.

Noriu dar sykį akcentuoti, kad Maskva buvo mūsų jaunystės idealų ir galimybių miestas. Mes, jaunieji tapybos fakulteto studentai, vėl kasmet net



Pagrindiniai parodos „Berlynas–Vilnius–Maskva“ dalyviai ir organizatoriai atidaryme Maskvos dailininkų sąjungos galerijoje (2012 m. gegužės 18 d.)

po kelis kartus vykdavome į Maskvą apžiūrėti pasaulinio garso menininkų, jų retrospektyvinių parodų. Persitvarkymo laikais Maskva atsivėrė pasauliui. Taip turėjome išskirtinę galimybę matyti Francio Beikono (Francis Bacon, 1909–1992), Roberto Raušenbergro (Robert Rauschenberg, g. 1925), Vasilijaus Kandinskio (1866–1944), Giunterio Jukerio (Günther Ücker, g. 1930), Newell'o Wyeth'o (Newell Convers Wyeth, 1882–1945) ir Andrew Wyeth'o (Andrew Wyeth, 1917–2009), Pavelo Filonovo (1914–1919) ir kt.

retrospektyvines parodas. Susidomėjimas buvo didžiulis, bet jau ne toks, koks buvo 1981 m., kai Puškino vardo dailės muziejuje buvo surengta tarptautinė dailės paroda „Maskva–Paryžius“. Net tris valandas stovėjau eilėje, kad galėčiau į ją patekti. Įsigyti dviejų dalių katalogo nebuvo įmanoma, jį pavyko gauti tik po 20 metų. Tas kultūrinių sostinių tiltas manyje labai įstrigo ir dabar, jau po tiek metų, mes vėl organizavome tokį kūrybinį projektą, skirtą Ekspresionizmo šimtmečiui. Kultūrinių mainų tiltas Berlynas–Vilnius–Maskva pagaliau nutiestas. Ir Vilnius istoriniame kontekste stoji greta tokių didžiųjų miestų, galima vadinti, tikrųjų kultūros sostinių. Paskutinė tarptautinio projekto dalis – konferencija, skirta Ekspresionizmo 100-mečio jubiliejui ir tapybos bei skulptūros darbų paroda Rusijoje, Maskvos skryžiaus dailininkų sąjungos galerijoje, „Muziejų nakties“ kontekste.

Paskutinė kelionė į Maskvą

Nežinau, kada dar teks lankytis Maskvoje, nes šandien ji yra pakankamai išlepinta pasaulinėmis parodomis. Kaip žinia, kasmet vyksta genialiausių menininkų parodos, suvežtos iš pasaulinių garsiausių muziejų kolekcijų.

Be tradicinių P. Pikaso parodų, čia buvo surengtos ir išsamios S. Dali, A. Modiljanio, M. Karavadžo, o prieš kelerius metus – Berlyno „Brücke“ muziejaus kolekcijos paroda, skirta paminėti ekspresionizmo šimtmetį. Kiekvieną tarptautinę parodą lydi pasisekimas, mato tūkstančiai žmonių, o parodos katalogai tiesiog išgraibstomi, bibliografinė siekiamybė.

Toje, paskutinėje kelionėje mačiau dvi Maskvas. Išorinė – tai, ką siūlo pati šiandieninė Maskva, ir vidinė Maskva – tai, ką pats būdamas čia jauti ir suvoki, kokios mintys aplanko ir kokios išvados kyla. Miesto išorinis veidas iš tikro mane mažai domino. Atlikau tik tai, kas neišvengiama: keliau metro, daug vaikščiojau pėstute, ir buvau atsargus, nes automobilių srautai didžiuliai. Vidinėje Maskvoje slepiasi daug estetinių ir dvasinių vertybių, kurias kiekvienas privalo atrasti pats. Nustebau, kad viskas, kas mane iš tikro domino, buvo sukaupta senosios, dar imperinės Rusijos – tai meno meistrų, tikrųjų grandų kūryba – atpažįstami, išgarsinti paveikslai ir reta galimybė juos matyti iš arti, džiūgauti atradimais stovint prie originalų. Tai Pavelo Tretjakovo (1832–1898), Savvos Mamontovo (1841–1918), Ivano Morozovo (1871–1921), Sergejaus Ščiukino (1855–1936) ir Pavelo Etingerio (1866–1948) kolekcijos. Šie didžiavyriai, tikrieji kultūrininkai, menų mecenatai surinko nesuskaičiuojamą daugybę tapybos, skulptūros ir grafikos meno kūrinių, kurie šiandien sudaro pagrindinius Puškino ir Tretjakovo galerijų neįkainojamus rinkinius. Atvykę mes, lietuvių tapytojai, skyrėme penkis dienas, kad galėtume su jais susipažinti. Aplinkybės taip lėmė, kad pažintį pradėjome nuo Vakarų Europos dailės, eksponuojamos Puškino muziejuje.

Muziejaus administratorės pasiteiravau, kada bus sugrąžintas tikrasis įkūrėjo garsiosios poetės Marinos Cvetajevovos tėvo, Maskvos universiteto profesoriaus, kalbotyros ir meno istorijos daktaro Ivano Cvetajevo (1847–1913) vardas. Tai jis dešimtmečiais rūpinosi

viskuo: nuo programos sukūrimo, projektavimo ir statybos darbų, iki eksponatų įsigijimo ir rėmėjų paieškos, kad toks iškilus muziejus atsirastų Maskvoje. I. Cvetajevas buvo ir pirmasis šio muziejaus direktorius. Muziejus pastatytas 1912 m. tik Maskvos mecenatų, aristokratijos ir pirklių dėka. Be caro šeimos nario, kunigaikščio Sergejaus Aleksandrovičiaus, savo didžiules lėšas skyrė A. Armand, S. Mamontovas, S. Morozovas, N. Šerbatovas, N. Bogolepovas, Z. ir F. Jusupovai, ir daug kitų aukotojų. Visada yra pagarbiamai minimas ir buvęs Maskvos universiteto auklėtinis, stambus verslininkas J. Nečajevas-Malcevas. Reiktų paminėti ir maskvietį architektą R. Kleiņą, kurio projektas laimėjo paskelbtą konkursą ir buvo apdovanotas aukso medaliu. Jis pasinaudojo jau esamų Berlyno ir Drezdeno dailės muziejų patirtimi, statant tokius išskirtinius statinius. Pradėtos statybos 1898 m., buvo baigtos iškilmingu muziejaus atidarymu 1912 m. gegužės 31 d. Šiame muziejuje švenčia savo šimtmetį. Ta proga suorganizuota didžiulė Vakarų Europos tapybos paroda iš muziejaus rinkinių ir 46 skolintų iš įvairiausių pasaulinių, kaip Luvras, Prado muziejų, ar Tate galerijos. Mums pasisekė, matėme tikrus šedevrus, genijų meninį palikimą. Paminėsiu vos keletą, prie kurių stabtelėjau kiek ilgiau. Visų pirma Gustavas Kurbė (Gustave Courbet, 1819–1877). Visuomet ieškau G. Kurbės tapytų jūros motyvų, o jų nutapyta tikrai daug, todėl atvykęs į Berlyną ar čia, Maskvoje, ilgai žaviuosi ir tokia reta galimybė tikrai džiugina. Kiekvienas į parodą atvežtas paveikslas organizatorių smulkiai aprašytas su jo sukūrimo ir įsigijimo istorijomis. Rusija neturi Amadėjaus Modiljanio (Amedeo Modigliani, 1884–1920) paveikslų, tik jo piešinį, vaizduojantį poetę Achmatovą. Parodoje jo tapyba labai reikšmingai išskirta. Išskirti ir Van Gogo (Vincent van Gogh, 1853–1890) garsieji „Batai“, vaizdžiai analizuojami mūsų

UŽMARŠTIS?

Neseniai aplankiau Lokinės dvarą, esantį netoli kelių Ukmergė–Pagiriai ir Lėnas–Siesikai sankryžos. Dabar skvere tarp liepų ir klevų išlikę tik dviaukščio gyvenamojo namo griuvėsiai – įdubęs stogas ir lubos, į pirmą aukštą nukritusios sijos. Dar būdami vaikai iš senų žmonių girdėjome, kad iš šio dvarėlio yra kilęs 1831 m. sukilimo vadas Konča ir jo sūnus 1863 m. sukilimo vadas Ukmergės apskrityje.

Tėvas Medardas Konča (Koncza) (1808–1899) yra aprašytas 1957 m. Bostone išleistoje Lietuvių enciklopedijoje (12 t., Kl–Kr., p. 312). Jis ir jo sūnus, taip pat Medardas (1838–1868), aprašyti 1980 m. išleistoje „Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje“ (Vilnius, 1980, 6 t., K–L, p. 33) ir pakartotinai „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“, išleistoje 1986 m. (Vilnius, 1986, 2 t., G–M, p. 365).

Pažiūrėjęs į dabar leidžiamą „Visuotinę lietuvių enciklopediją“ (Vilnius, 2006, 10 t., Kh–Kr., p. 457) šių dviejų iškilimų vadų Ukmergės apskrityje neberadau. Vietoje jų ten aprašyta „Koncha“ (gr. kriauklė) ir vengrų aktorius Koncz G.

Simboliška, kad Končos sūnaus Medardo sukilėlių būrys po daugelio kautynių 1863 m. lapkričio mėnesį caro kariuomenės buvo išsklaidytas Lėno miške, kuriame 1945 m. sausio mėnesį mūšyje su NKVD kariuomene žuvo Aukštaitijos partizanų pirmasis Vyčio apygardos vadas karininkas Juozas Krikštaponis (1912–1945), kilęs iš Užulėnio. Mums, šio krašto vaikams, senelių iš lūpų į lūpas perduodamas tėvo ir sūnaus Končų pavyzdys buvo įkvepiantis. Tad kodėl dabartinė „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ šiuos iškilimus mūsų krašto žmones užmiršo?

Prof. habil. dr. Vytautas Padaiga

■ Atkelta iš 8 p.

filosofo Arvydo Šliogerio knygoje.

Gustavas Klimtas (Gustav Klimt 1862–1918), Renė Magritas (René Magritte, 1898–1967), Otas Diksas (Wilhelm Heinrich Otto Dix, 1891–1969), Mariana Veriovkina (1860–1936), Džordžas de Kirikas (Giorgio de Chiriko, 1888–1978), Leonardas Fujita (Léonard Tsugouharu Foujita, 1886–1968), Fernandas Botero (Fernando Botero Angulo, g. 1932) – šių autorių

Galimybės gauti valstybės finansavimą suvienodinamos

Birželio 15 d. švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius pasirašė įsakymą, nustatantį minimalius rodiklius pretenduojant į valstybės finansuojamas aukštojo mokslo studijas. Juo įtvirtinama nuostata, kad stojantieji į universitetus ir kolegijas reikia būti išlaikius du brandos egzaminus – privalomą lietuvių kalbos ir vieną pasirenkamąjį. Atsakyta šiam priėmimui anksčiau nustatyto išimtinio reikalavimo stojant į universitetus – trijų brandos egzaminų.

„Toks sprendimas priimtas įvertinus turimą informaciją, kad šiemet bendrajame priėmime į aukštąsias mokyklas ypač daugėja stojančiųjų, kurie yra baigę mokyklas anksčiau, kai galiojo minimalaus slenkščio skirtingos taisyklės, – sako švietimo ir mokslo viceministrė Nerija Putnaitė. – Todėl įvertinus pastarųjų trijų metų priėmimo duomenis buvo nutarta visiems suvienodinti sąlygas ir galimybes stoti į aukštąsias mokyklas.“

Būta atvejų, kai dėl skirtingų slenkštinių kriterijų valstybės finansavimą yra gavę mažiau balų surinkę abiturientai, o daugiau surinkusieji – patekdavo tik į valstybės nefinansuojamas vietas. „Šiemet prasidėjus bendrajam priėmimui matydami vis didėjantį skaičių stojančiųjų, kurie baigė vidurines mokyklas prieš dvejus ar trejus metus, priėmėme sprendimą pašalinti galimai ribojantį veiksnį geriausiems vienodomis sąlygomis pretenduoti į valstybės finansavimą studijoms. Studijų krepšelis turi tekti geriausiai besimokantiems“, – sako švietimo ir mokslo viceministrė.

Iš 18 tūkst. šiemet jau pradėjusių prašymo studijuoti registraciją bendro

priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemoje apie 7 tūkst. yra mokyklas baigusieji anksčiau.

Stojančiųjų registracija į Lietuvos aukštųjų mokyklų – universitetų ir kolegijų – studijų programas LAMA BPO informacinėje sistemoje vyksta nuo birželio 1 d. Kandidatų prašymai priimami iki liepos 23 d. 17 val.

Kas galės gauti valstybės finansavimą studijoms, numato Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuoju eilės sudarymo tvarka. Nustatyti minimalūs rodikliai pretenduojant į valstybės finansuojamas studijų vietas neturi įtakos Geriausiųjų eilės skaičiavimo tvarkai ir nekeičia prieš dvejus metus paskelbtų stojimo sąlygų. Galimybė gauti valstybės finansavimą, kaip ir anksčiau, priklauso nuo konkursinių balų. Į aukštąsias mokyklas priimama pagal keturių mokomųjų dalykų rezultatus. Pagal Geriausiųjų eilės sudarymo tvarką kartu su stojančiais į valstybės finansuojamas vietas bus atrenkami ir stojantys į mokamas vietas bei pretenduojantys į studijų stipendiją.

Aukštosioms mokykloms ir jų autonomijai paliekama teisė nustatyti balų slenkščius būsimiems pirmakursiams. Tai nėra naujiena, nes kai kurie universitetai jau taiko minimalių balų reikalavimą net ir stojantiems į mokamas studijas.

Švietimo ir mokslo ministerija atkreipia stojančiųjų dėmesį dėl viešojoje erdvėje paskelbtos klaidinančios informacijos apie privalomų egzaminų skaičių brandos atestatui gauti. Mokyklos baigimo tvarka nesikeičia – brandos atestatas suteikiamas išlaikius du brandos egzaminus.

Meno licenciatui galės tapti meno daktarais

Birželio 27 d. Vyriausybė priėmė sprendimą, kuriuo stojant į meno doktorantūrą bus įskaitomos meno aspirantūros studijos.

Baigusieji meno aspirantūros studijas ir turintys meno licenciatą laipsnį meno doktorantūros studijos bus trumpesnės. Baigtos aspirantūros studijos bus prilyginamos 120 meno doktorantūros kreditų.

Meno licenciatui galės įgyti meno daktaro laipsnį baigę dviejų metų (120 studijų kreditų) trukmės meno doktorantūrą ir apgynę meno daktaro darbą. Meno licenciatui, po aspirantūros studijų baigimo įgiję ne mažesnę nei dviejų metų tiriamojo ar kūrybinio darbo patirtį bei paskelbę publikacijų kultūros ir meno leidiniuose, meno daktaro laipsnį galės gauti baigę vienerių metų (60 studijų kreditų) meno doktorantūrą ir apgynę meno daktaro darbą.

Meno licenciatas į doktorantūrą konkurso būdu priims meno doktorantūros teisę turintis universitetai, su Lietuvos mokslo taryba suderinę meno doktorantūros reglamentų pakeitimus, nustatančius meno doktorantūros licenciatams organizavimo tvarką.

2009 m. priimtas Mokslo ir studijų įstatymas numato, kad nelieka anksčiau vykdytų meno aspirantūros studijų, teikusių meno licenciatą kvalifikacinį laipsnį. Įstatymu įtvirtinta meno doktorantūra, kurią studijuojantys įgis meno daktaro laipsnį. Meno aspirantūros studijos vykdomos ir meno licenciatą kvalifikaciniai

laipsniai teikiami iki š. m. rugsėjo 1 dienos. Meno licenciatų priėmimas į meno doktorantūrą bus pradėtas vykdyti 2013 metais.

Į meno doktorantūrą stojantys asmenys turi būti pasiekę gerų meninių rezultatų, pasižymėti originalia kūrybine pozicija, kritiniu mąstymu ir atitinkamos meno srities išmanymu. Meno doktorantūroje, skirtingai nei aspirantūroje, vykdomos ne tik tam tikros meno krypties dalykų studijos, meno projekto parengimas, bet atliekama ir meninė kūrybinė praktika bei moksliniai tyrimai.

Meno doktorantūros metu rengiamas meno projektas susideda iš dviejų dalių: kūrybinės dalies, kurią sudaro meno doktorantūros studijų laikotarpiu sukurti ir viešai pristatyti meno kūriniai, ir tiriamosios dalies. Mokslo tiriamoji meno projekto dalis turi būti originalus, bendrame šiandienos meno tyrinėjimų kontekste aktualus darbas, kuriame apibendrinami doktoranto atlikti tyrimai, susiję su jo meninės veiklos pobūdžiu.

Apgynus meno projektą suteikiamas meno daktaro laipsnis, ekvivalentiškas mokslo daktaro laipsniui. Meno doktorantūros studijų vykdymas suteiks trečios pakopos universitetinėms meno studijoms šiuolaikišką kokybę ir turinį.

Parengta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos pranešimus

kūrinių Rusijoje nėra. Rusija iki šiol garsiai didžiuojasi savo meno kūrinių kolekcijomis, bet niekada nėra akcentuojama, kad jos Rusijoje atsirado iki 1917 m. bolševikinio perversmo, o jau po metų visi kūriniai iš privačių kolekcijų ar rinkinių buvo tiesiog na-



Skaidrės Butnorienės drobė, vaizduojanti Baltijos jūrą ties Nida

cionalizuoti. Ilgus 70 metų kolekcijos nepapildytos, išskyrus komunistinių tapytojų, kaip Renato Gutuzo (Renato Guttuso, 1911–1987) drobėmis. Kolekcijos nuolat buvo tik mažinamos, darbai nelegaliai išvežami į užsienio aukcionus ir parduodami. Šiandien situacija kita – Maskvoje yra daug visuomenei mažai žinomų kolekcininkų, kurie turi sukaupę labai vertingų meno kūrinių. Net prie Puškino dailės muziejaus yra skiriami didžiuliai plotai eksponuoti privačias kolekcijas.

Sugrįžtant į jubiliejų švenčiančio muziejaus sales, noriu pasidžiaugti atrodais – tai fovisto Keso van Donge-

no (Kees van Dongen, 1877–1968) nedidele moters portreto drobė. Tikras spalvų magas, vos keliais prisilietimais perteikia moters patrauklumą, kaustantį jos tiesų žvilgsnį ir lipšnius vynuogių spalvos lūpas. Prie šios drobės vis sugrįždavau. Toks pats stiprus emocinis sukrėtimas apima žiūrint ir į Vasiliaus Vereščagino (1842–1904) drobės jau Tretjakovo galerijoje. Jos liūdnos, filosofiškai

gilios ir labai įtaigios, atliktos meistriškai. Visur akcentuojamos žmonių sukeltos dramos, per karus vilnijantys nuostoliai, tūkstankiai paaukotų jaunų karių vardan politinių ar užsispyrusių valdovų aistrų – jo drobės bauginančiai tikroviškos. Pats autorius žuvo Japonijos–Rusijos kare, laivui užplaukus ant minų. Džiūgavau prie Boriso Kustodijjevo (1878–1927) tapybinių kompozicijų. Nors sunkiai sirgo ir buvo prikaustytas prie kėdės, tačiau per paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį sukūrė pačias brandžiausias, chrestomatines ir tiesiog legendines drobes. Supranti, kodėl būtina matyti

ne jų reprodukcijas knygose, o stovėti prie originalų, magiškai veikiančių meno kūrinių.

Pakeičiau nuomonę apžiūrėdamas Isako Levitano (1860–1900), Ivano Šiškino (1832–1898), Ivano Aivazovskio (1817–1900) originalius darbus. Reprodukcijose šie kūriniai atrodo „išlaizyti“ ir saldūs, tačiau matant gyvai kaustebimas tikras šių tapytojų nepakartojamas meistriškumas. Visada yra ko pasimokyti iš Iljos Repino (1844–1930) ir jo mokinio Valentino Serovo (1865–1911). Turėjome mes ir vieną sėkmę: dvi labai retas genialių menininkų parodas – V. Serovo piešinių parodą ir jo draugo bei kolegos Konstantino Korovino (1861–1939) pirmąją tokią didelę ir gausią retrospektyvinę viso gyvenimo tapybos ir scenografijos parodą. Konstantinas Korovinas po perversmo per Rygą išvyko į Berlyną, vėliau į Paryžių. Tai vienas garsiausių Rusijos impresionistų, vėliau tapęs ekspresionistine maniera. K. Korovino kūrinių šiandien nuolat aptinkame įvairių aukcionų kataloguose.

Su lietuvių grupele muziejuose kartu buvo ir dailininkas iš Berlyno, mūsų kilnojamosios parodos dalyvis, Arminas Rygeris (Armin Rieger). Jis, kaip ir mes, džiaugėsi tais daugelio kartų sukurtais dailės šedevrais, tikru lobynu kuris visgi buvo išsaugoti neramioje ir permainingoje Rusijos istorijoje.

Saulius Kruopis



Konferencijoje, skirtoje paminėti ekspresionizmo šimtmetį, lietuvių delegacijos atstovas tapytojas Saulius Kruopis pristatė savo iliustruotą leidinį apie menininkų koloniją Nidoje ir vaizdžiai papasakojo, kaip jam pasisekė atnaujinti ir tęsti jau 18 metų tas tradicijas, kurias nutraukė Antrasis pasaulinis karas

Aktorius ir teatrologo FEDINANDO JAKŠIO JUBILIEJUS

Gegužės 24 dieną Vilniaus įgulos karininkų ramovėje įvyko susitikimas su žinomu Aukštaitijos krašto sūnumi, teatro, televizijos ir kino filmų aktoriumi, teatro režisieriumi, buvusiu Konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) dėstytoju, mokslininku-teatrologu bei teatro istoriku Ferdinando Jakšiu. Tą dieną Sėlių krašto žmonės, kolegos ir bičiuliai, pažymėjo savo kraštiečio 75-ąjį gimimo jubiliejų.

Aktorius kūrybos vakarą ir jungtinę šventę surengė Vilniaus rokiškėnų klubas „Pragiedruliai“ (pirm. Algis Narutis), Vilniaus anykštėnų sambūris (pirm. Rita Virbalienė), Uteniškų kraštiečių klubas „Indraja“ (pirm. prof. Arvydas Šaltenis), Rokiškio rajono Duokiškio saviveiklininkai (vad. Giedrė Dagienė) ir Svėdasiškių draugija „Alaušas“ (pirm. Algimantas Indriūnas). Salė buvo pilnutėlė žmonių.

Šventei vadovavo rokiškėnas Donatas Smalinskas, o menininko vaidybinį gyvenimą kino juostoje pristatė Ferdinando bendražygis, aktorius Rimgaudas Karvelis, kolegų įvardintas Jaunimo teatro metraštininku. Pranešimą „Aktorius Ferdinandas Jakšys: talento fenomenas, kūrybinė veikla, filosofinės nuostatos ir ryšiai su kraštiečiais“ skaitė Lietuvos bibliotekinių draugijos garbės narys, laikraščio „Lietuvos bočiai“ redaktorius, Ferdinando klasės draugas Romualdas Vytautas Rimša.

Talento fenomenas

Žmogaus talentas ir intelekto lygis sunkiai išmatuojami. Tam naudojamos įvairios mokslinės metodikos, (kad ir austrų psichologės, kelių Europos ir Amerikos universitetų prof. Šarlotės Biuler (Charlotte Bühler, 1893–1974 m.), tyrinėjusios vaikų ir jaunimo psichologijos bei intelekto vystymosi problemas ir palikusią didelį mokslinį įdirbį), analizuojami atlikti profesiniai ir kiti darbai. Šiuo požiūriu aktorius ir teatrologas Ferdinandas Jakšys yra „kietas riešutėlis“.

Aktorius turi neabejotiną, įgimtą vaidybos talentą, yra aukšto profesinio ir kūrybinio intelekto asmenybė, kuriai būdingos geros profesinės žinios, aukštas meistriškumas ir veiklos įvairumas. Pastebimas teatrinės veiklos įvairumas, o kartu ir gebėjimas susikaupti, sutelkti dėmesį svarbiausiam tikslui pasiekti. Svarbios jam vertybės – darbštumas, nuoseklumas ir valingumas, kurios reikalingos profesionaliems ir skaitlingiems darbo rezultatams pasiekti. Visos minėtos įgimtose ir išsiugdytos savybės sudaro menininko išskirtinumą ir originalumą – vadinamą kūrybinės veiklos fenomeną. Norint išsiaiškinti aktorius Ferdinando Jakšio kūrybos ypatumus, privalu gerai pažinti visas jo veiklos sritis: vaidybos ir režisūros darbus, teatrologijos ir teatro istorijos mokslinius bei kitus straipsnius, pedagoginę veiklą, ryšius su gimtuoju kraštu ir jo žmonėmis.

Mokslai ir savojo kelio ieškojimas

Ferdinandas Pranas Jakšys gimė 1937 m. gegužės 20 dieną Sėlių krašte, Svėdasuose (Rokiškio apskr., dabar – Anykščių r.), anot jo, „tose pačiose apylinkėse, kaip ir Vaižgantas“. Tėvas, garsus batsiuvys, Svėdasuose turėjo batų siuvyklą ir mokinių, o motina tvarkėsi namuose. Du vaikai, tėvų remiami,



Jubilias Ferdinandas Jakšys dėkoja susitikimo organizatoriams ir dalyviams

įgijo gerą išsimokslinimą: sešiuo Žaneta Jakšytė-Kibickienė (g. 1946 m.) tapo prancūzų kalbos mokytoja, vertėja ir verslininke, o Ferdinandas pasuko savuoju keliu.

Pirmąsias penkias klases būsiamasis aktorius baigė Svėdasuose, septynmetę – Duokiškyje, paskui mokėsi Kamajuose, o vidurinę mokyklą (11-ąją klasę) 1956 m. pabaigė Utenoje (dabar Rapolo Šaltenio mokykla). 1956–1957 m. lankė Utenos medicinos mokyklą, įgijo mediko diplomą. Bet mūzos jį vis viliojo kitur... Paklusęs joms, 1957–1961 m. jis studijavo Lietuvos konservatorijos Teatriniame fakultete ir įsigijo seniai svajotą aktorius profesiją.

Dirbdamas, 1964–1969 m. Ferdinandas Jakšys neakivaizdžiai mokėsi Valstybinio Anatolijaus Lunačarskio teatro Meno instituto (GITIS) Teatrologijos fakultete Maskvoje. Čia atgaiva sielai jam tapo teatro, muzikos ir dailės istorijos dalykai, kurių paskaitos dažnai vykdavo Tretjakovo meno galerijoje. Apskritai, apie teatrą jį ir toliau domino viskas, nes potraukį tam pajuto mokyklos suole, pradėjęs nuo meno saviveiklos. Ten „pokario metais visa Žemaitė buvusi išvaidinta“. Tačiau tik tapęs diplomuotu aktorium ir teatrologu (teatro mokslininku, istoriku, kritiku), jis pasijuto suradęs tikrąjį savo pašaukimą.

Mokslo ir kraštotyros darbai

Tai viena iš svarbių aktorius Ferdinando Jakšio veiklos sričių, kuri eilinių teatro lankytojų ar TV serialų bei kino filmų žiūrovų mažai pastebima. Ją žino tik Ferdinando kolegos, teatrologai, artimiausi draugai ir teatro mylėtojai.

Teatrologija, ypač teatro teorija, istorija, senasis repertuaras aktorinė veikla ir jos meninės bei psichologinės paslaptys Ferdinanda domino nuo studijų laikų. Ši mokslo sritis jam tapo dar svarbesnė pradėjęs dirbti ir skaityti studentams specialiuoju dalyku paskaitas konservatorijoje, kai teko savarankiškai ruošiantis paskaitoms – ieškant bibliotekose medžiagos, analizuoti ją, rašyti paskaitų konspektus. Studijuodamas teatrologiją Maskvoje, jis itin

žebertavičiūtės, Rolando Butkevičiaus, Karolio Dapkaus, Rimgauto Karvelio ir daugelio kitų gyvenimą, kūrybą, aktorinę bei režisūrinę veiklą, pasiektus darbo rezultatus ir kitomis temomis. Tokių straipsnių reikia ne vien teatrologams, bet ir kraštiečiams. „Štai, rokiškėnai, – sako Ferdinandas, – neseniai paprašė parašyti apie aktorį Bronių Gražį, su kuriuo Duokiškyje kartu augom. Teks...“

Be viso to, bibliotekose ir archyvuose Ferdinandas Jakšys jau keletą metų nuosekliai renka medžiagą būsimai monografijai apie Jaunimo teatrą – ištakas, pirmuosius žingsnius, pastatytus spektaklius, režisierius ir aktorius, ryšius su šalies ir užsienio teat-

važiavime aktorius 2008 m. išrinktas draugijos tarybos nariu. Už svarbius kūrybinius, aktorinius laimėjimus ir pasiekimus 1987 m. jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio artisto garbės vardas; 1995 m. už vaidmenį ir Kosto Ostrausko monodramą „Vaižgantas“ jam įteiktas konkurso „Geriausiai scenoje pastatytas lietuvių dramaturgijos spektaklis“ prizas. 2003 m. Ferdinando vadovaujamas Vilniaus senjorų teatras už Juozo Petrulio spektaklį „Prieš srovę“ (apie Strazdelį) pelnė du konkurso „Aukso paukštė“ apdovanojimus: „Geriausias mėgėjų teatras ir režisierius“ ir „Geriausias 2002-ųjų metų mėgėjų meno kolektyvas“. 2012 m. už įsimintinus vaidmenis teatre ir kine, ilgametę veiklą Utenos kraštiečių klube „Indraja“ Ferdinandas Jakšys apdovanotas Utenos rajono savivaldybės atminimo ženkle „Utenai – 750 metų“. Jis turi ir daugiau padėkų, garbės raštų. Bet



Zaismingą sveikinimą paskelbė Petras Dimša. Iš dešinės Ferdinandas Jakšys, Vaiva Mainelytė, Rimgaudas Karvelis, renginio vedėjas Donatas Smalinskas ir sveikintojas Petras Dimša

susidomi teatro mokslais – teatru istorija, aktorių bei režisierių kūrybos ypatumais, profesiniu meistriškumu. Tai vėliau jį paskatino imtis dar nuoseklesnės mokslinės veiklos. Juo labiau, kad teatrologijos darbų Lietuvoje buvo mažai, o tema menkai tenagrinėta.

Pirmausia Ferdinandas ėmė rašyti ir skelbti mokslinius straipsnius apie Jaunimo ir kitų teatrų spektaklius (pastatymus, aktorių gyvenimą, vaidybą ir pan.), paskui rimčiau susidomėjo Lietuvos teatro istorija. Itin didelį mokslinį įdirbį atliko, sumanęs rašyti scenarijų spektakliui apie prof. Eugeniją Šimkūnaitę „Indraja – saulės duktė“. Tada teko surinkti ir išanalizuoti rietuves dokumentinės ir kraštotyros medžiagos.

Vis dėlto daugiausia mokslinių straipsnių aktorius ir teatrologas parašė 2001–2012 m., ėmęs aktyviai bendradarbiauti su Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutu (nuo 2010 m. – Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, MELC), pradėjusiu leisti šalyje didžiausią iki tol „Visuotinę lietuvių enciklopediją“. Atskiruose jos tomuose (iki 2012 m. vidurio) išleista 20. Joje ir kituose informaciniuose leidiniuose šiandien matome daug Ferdinando Jakšio straipsnių apie Lietuvos teatro istoriją, spektaklius, aktorius. Nemažai jų paskelbė jubiliejinuose teatrų leidiniuose ir rinkiniuose. Tarp jų – rašiniai apie žinomą Lietuvos aktorių Elvyros

rais, ir kitus dalykus. Manoma, kad tai bus pirmoji išsami šio teatro istorija.

Su profesiniais – aktoriniais, režisūriniais bei moksliniais – sumanymais ir planais glaudžiai siejasi visa aktorius kraštotyros veikla. Žvelgdamas toli į priekį, jis visuomet nuosekliai rinko dokumentinę medžiagą, ją tyrinėdavo ir rašydavo metmenis būsimiems monospektaklių ciklo „Gintaro paukštė“ pastatymams. Taip prasidėjo darbai prie visų literatūrinių kompozicijų ir scenarijų apie žymius Lietuvos rašytojus: Vaižgantą, Antaną Vienažindį, Antaną Strazdą, Vincą Kudirką, Antaną Vienuolį-Žukauską, Antaną Miškinį ir kt. Kurdamas pastatymų planus, jis surinko daug literatūrinės ir faktografinės medžiagos, kurią vėliau teko stropiai studijuoti, analizuoti, vertinti, kurti pastatymų metmenis. Užmojų šioje srityje jis turi daug ir dabar.

Profesinės ir visuomeninės veiklos įvertinimas

Nepaisydamas didelio užimtumo, aktorius Ferdinandas Jakšys aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime. Jis yra Lietuvos teatro sąjungos narys, 2004–2007 m. buvo Pasaulio anykštėnų bendrijos valdybos narys, o nuo 2006 m. yra Anykščių rajono Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto ir Utenos Rapolo Šaltenio gimnazijų Garbės galerijų narys. Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ pirmajame su-

Ferdinando žodžiais, išstartais susitikime Karininkų ramovėje, „Didžiausias apdovanojimas man esate visi jūs, mieli bičiuliai ir kraštiečiai, kurie šiandien taip gausiai susirinkote į susitikimą su manim, ir visi tie žiūrovai, kurie užpildė teatrų sales, kuriose man tenka vaidinti. Patikėkite, man tai yra pats didžiausias apdovanojimas! Didesnių gal ir nereikia...“. Jis ir čia, kaip visuomet, liko santūrus...

Bus daugiau

Vytautas RIMŠA

Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ tarybos narys, atsakingas už mokslinę veiklą

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

Pšemislas Neveravičius: AMŽININKUS IR LAIKĄ PRALENKĘS ŽEMAITIS (2)

Pradžia Nr. 11

Dalijamės įspūdžiais iš gegužės 12 d. Dionizo Poškos Baublių muziejuje Bijotuose (Šilalės rajone) vykusios Muziejinių kūrėjų, išskilmingai pradėjusios projektą „Muziejų kelias“. Šiuo įvykiu prasmingai pažymėtas pirmojo viešo Lietuvos muziejaus – Dionizo Poškos Baublių – 200 metų jubiliejus, suteikęs postūmį Lietuvos Muziejų metams. Publikacijos „Dionizas Poška: Prakalbino ažuolus ir mums perdavė jų kalbą“ pirmoje dalyje daugiausia dėmesio skyrė Dionizui Poškai, galinčiam būti XIX a. žemaičių simboliu, o baigiamojoje dalyje prisiminsime visai kito pobūdžio kūrėją Lietuvos bajorų žemaitį Pšemislą Neveravičių. Šiuos du asmenis skiria šimto metų nuotolis, o sieja nenumaldomas kūrėjų instinktas ir ta pati jiems gyvastį suteikusi Žemaičių žemė.

Grandesų krinolinams varžovą sunku rasti

Jei ne Vilniaus žemaičių kultūros draugija, kuriai vadovauja nepailstanti pirmininkė Dalia Juodkaitė-Dirgėlienė, tai šios publikacijos nebūtų. Žinodama, kad „Mokslo Lietuva“ nėra abejinga kultūros ir paveldo temoms, pirmininkė iš vakaro paskambino šių eilučių autoriui: Šilalės kraštiečių draugijos Vilniuje taryba, kuriai vadovauja Virginijus Jocys, organizuoja išvyką į Bijotus, autobusėlyje netikėtai atsirado laisva vieta... Žodžiu, „Mokslo Lietuva“ gali ja pasinaudoti. Gerokai anksčiau kvietimą atvykti į Bijotus buvome gavę iš šilališkių muziejinių, kuriems „Mokslo Lietuvą“ rekomendavo prof. Stasys Skrodenis. Abejonių dėl važavimo neliko. Mat prieš keletą metų profesorius paskambino į redakciją, padėkojo už publikaciją, kurioje be kitų dalykų taip pat buvo minimi Bijotai ir D. Poškos Baubliai. Pasakė, kad tai bene pirmasis straipsnis, ku-

riame profesorius neradęs nė vienos klaidos ar netikslumo.

Gerokai vėliau teko patirti tų žodžių prasmę. S. Skrodenis Lietuvos edukologijos universitete (anksčiau Vilniaus pedagoginis universitetas) garsėja kaip nepaprastai reiklus profesorius ir studentų egzaminatorius, apie tą reiklumą sklendo legendos, tikriausiai gerokai perdėtos, kaip kad dažniausiai būna, bet visa tai yra neabejotinas ryškios asmenybės požymis. Dėl savo darbo turėtume savikritiškai pripažinti, kad redakciniam darbe „Mokslo Lietuvai“ netikslumų nepavyksta išvengti, o jei tokia redakcija kur nors yra, kuriai tai pasiseka, tuomet mielai sutiktume joje pasitbulinti.

Neslėpsime, prof. S. Skrodenio prakalbos Bijotuose laukėme, kaip svarbiausio renginio įvykiu, nes vargu ar turime gilesnį D. Poškos kūrybos ir jo Baublių žinovą, taip pat ir visų peripetijų, kurios buvo iškilusios šio istorijos ir kultūros paveldo išsaugojimo kelyje. S. Skrodenis čia dvaro baudžiauninko troboje gimė, augo, Bijotų mokyklą lankė, o iš Skrodenių trobos lango Poškos Baubliai buvo matyti. Sako nesitikėjęs, kad jam kada teks dalyvauti Baublių 200 metų jubiliejaus minėjime.

Profesorius priminė, kad XIX a. pradžioje neturtingi šio krašto bajorai siekė mokslo, važiuoti ir pėsti patraukė į Vilnių, kur veikė universitetas. Visuomenėje kilo domėjimasis istorija, gimtąja kalba, tradicijomis. Ir D. Poška buvo patrauktas, o per tą domėjimąsi užmezgė ryšius su to meto šviesuoliais, Vilniaus universiteto ir kitų kraštų profesoriais... Šioje vietoje S. Skrodeniui teko įdomų, vos pradėtą pasakojimą nutraukti, mat toluoje pasirodė karieta su puošnia „grandesa“ ir jos kavalieriumi – koks profesorius pasakojimas gali atsilaikyti prieš krinolinus ir mielus blizgučius. To netaikome Volfgango Amadėjaus Mocarto „Figaro“ ir „Don Žuano“ žaismingų



Iš Muziejų kelio renginių Bijotuose įspūdžių nestigo vertėjui iš vokiečių literatūros profesoriumi Alfonsui Tekoriui, Šilalės kraštiečių Vilniuje draugijos pirmininkui Virginijui Jociui, Lietuvių kalbos instituto darbuotojoms – personalo skyriaus vadovei Virginijai Gaidytei, vyriausiajai finansininkei Daliai Apanavičienei ir Terminologijos centro vadovei, instituto vyriausiajai mokslo darbuotojai dr. Albinai Auksoriūtei

operų muzikai, lygiai kaip ir duetų iš šių operų atlikėjams, tarptautinių konkursų laureatams Giedrei Zeicaitei ir Artūriui Kozlovskui, kurių pasirodymas į renginį inėšė žaismės, tik gaila, kad nebuvo išklaustas profesorius S. Skrodenio pranešimas. Akademinio pasaulio atstovams visais laikais buvo sunku rungtis su karnavalinėmis linksmybėmis.

Per Lietuvą keliauja Muziejų kelio knyga

Muziejų asociacijos pirmininkas Raimundas Balza visų dėmesį atkreipė į du labai svarbius dalykus. Pro asociacijos vadovo akis nepraslydo, kaip nuo šalto vėjo šuorų kiek sužvarbusį

kultūros ministrą Arūną Gelūną savo skraiste apgobė Seimo Pirmininkė Irena Degutienė. Gyvenimo įvykiuose ieškodamas gilesnių prasmų R. Balza spėja būsiant gerų pokyčių: Seimas savo vadovės asmenyje išties, matyt, ne žodžiais, bet darbais imsis globoti Lietuvos kultūrą. Kiek pasitvirtins – pamatysime.

Kitas dalykas, į kurį buvo sutelktas dėmesys – tai „Muziejų kelio knyga“, kurios sumanytoja Kretingos muziejaus direktorė Vida Kanapkienė. Knyga kartu su Muziejų metų renginiais keliaus per visus Lietuvos regionus, o pirmieji ją savo rankose laikė šilališkiai, pakvietę pirmuosius joje pasirašyti Seimo Pirmininkę I. Degutienę, kultūros ministrą A. Gelūną ir Seimo narę D. Teišerskytę. Šilalės krašto muziejaus direktorė Soneta Būdytienė „Muziejų kelio knygą“ ir šventės estafetę perdavė Žemaičių vyskupystės muziejaus direktoriui Antanui Ivinskiui, mat jau gegužės 13 d. Varniuose turėjo būti kitas Muziejų metų renginys, o toliau knyga pradės kelią per visus Lietuvos regionus.

Bijotų seniūnas Steponas Jasaitis atėjo ne tuščiomis rankomis – Baublių muziejui padovanojo Šv. Jono Nepomuko ir Jėzaus Kristaus Nazariečio statulėles. Mat prie kelio į Baublius stovėjo du baubliukai, dabar jau be skulptūrų. Seniūnas priminė 2011 m. spalį, kai vyko viso Bijotų komplekso įvedimo po renovacijos šven-

tė. Šiam projektui iš ES Struktūrinių fondų panaudota 6 mln. litų.

Skauvilės gimnazija padovanojo technologijų mokytojo Eugenijaus Jurevičiaus ir jo mokinių padarytą „Baubliuką“, o Žemaičių tapatybės tarybos pirmininkas Egidijus Skarbalius Bijotų seniūniui įteikė Žemaitijos vėliavą. Visus susirinkusiuosius pasveikino Nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė.

Renginio užmojų rodo ir kiti įvykiai. Buvo pristatyta D. Poškos Baublių 200 metų sukakčiai nukaldinta proginė kolekcinė moneta, ir šią misiją atliko Lietuvos banko valdybos narys Audrius Misevičius. Proginį sukakčiai skirtą pašto ženklą pristatė Pašto ženklų leidybos departamento vadovas Ervinas Vaišnoras. Pristatytos dvi naujos knygos – antologija „Bitelės baublyje“, kurią sudarė prof. Stasys Skrodenis, ir Vinco Laurinaičio parašytoji biografija „Dionizas Poška“.

XX a. pradžios žemaičio visureigis

Istorija ir žmonių likimai turi keistą savybę pasikartoti, tiesa, dažnai stebėtinomis ir kartais neįtikėtinomis formomis. D. Poškos gyvenimas ir veikla savo išskirtinumu darė įspūdį aplinkiniams ir toliau esantiems žmonėms, daugeliui jis atrodė keistuolis, o kai kurioms „grandesoms“ ir šbravcams tapo net pasišaipymo objektu. Lietuviams ir žemaičiams, panorusiems turėti savo, o ne svetimtaučių parašytą istoriją, susirūpinusių savo kalbą įvesti į visuomenės gyvenimą, dar reikėjo didelių pastangų tokiems siekiams iškovoti pripažinimą. D. Poška buvo narsus karys už savosios kalbos ir kultūros teises, lietuvišką ir žemaitišką požiūrį į savo tautos praeitį dar reikėjo apginti to meto visuomenėje, įteisinti. Savitumą ir originalumą sugebantys vertinti suprato ir palaikė D. Poškos pastangas, tai buvo visų pirma Vilniaus universiteto šviesuliai – profesoriai ir studentai filomatai.



Prie restauruoto buvusio Bijotų dvaro malūno buvo eksponuotas atkurtasis Pšemislą Neveravičiaus aštuonratis

Pšemislas Neveravičius: AMŽININKUS IR LAIKĄ PRALENKĘS ŽEMAITIS

■ Atkelta iš 11 p.

Bet grįžkime prie minties apie atskartojančią istoriją ir žmonių likimus. Paskatą apie tai pamąstyti suteikė Muziejų metams ir projekto „Muziejų kelias“ skirtųjų renginių dalies tęsinys restauruotame senajame Bijotų malūne. Vyko susitikimas su Aštuonratės važioklės draugijos ir „Aštuonračio“ klubo nariais. Buvo eksponuojamas Nemakščių apylinkėse gyvenusio Lietuvos bajoro žemaičio Pšemislo Neveravičiaus (1865–1936) išradimas – atkurtasis aštuonratės vežimas. Stebėtinu išradėjo ir konstruktoriaus talentu apdovanotas žemaitis pirmasis pasaulyje sukūrė aštuonratę, manoma, kad išbandė ją 1907 metais. Galime tik įsivaizduoti, su kokia dievobaiminga pagarba Nemakščių, jo apylinkių ir tolimesnių vietovių žmonės stebėdavo šį riedantį vežimą, kurio ratų būtų užtekę dviem karietoms. Bet labiausiai stebino pirmiausia gal net ne ratų gausa, bet originalus dar niekur neregėtas techninis sprendimas.

Dydžiui tas vežimas buvo dvigubai didesnis už įprastą arklių traukiamą vežimą ar karietą. Tiesa, dideliais patogumais ar kitais prašmatnumais gal nepasižymėjo, bet kūrėjo techninės minties drąsa buvo akivaizdi. Ant platformos buvo įtaisytas didelis metalinis ratas, kurio rankenas suko du vyrai. Sukurtoji jėga per sliedinkį pavarą buvo perduodama į galinius ratus, kurie ir vertė važiuoti vežimą. Priekinės dvi ratų poros buvo mažesnės už galinius, tad darant posūkį vežimas nesunkiai pasisukdavo norima kryptimi. Važioklės viduryje įtaisyta svirtimi buvo galima kilstelėti antrąjį nuo galo porą ratų ir taip įveikti sudėtingesnę kelio kliūtį. Beje, ne tik kelio, bet ir vietų, kur jokio kelio nėra. Tam aštuonratės ir buvo sukurtas, kad galėtų važiuoti per kliūtis, įveiktų griovius ir purvynus. Pasiskaitykime į dvitomį „Mano eitis kelias“ sudėtas vaizdingus profesoriaus Igno Končiaus aprašymus, kokie išbandymai XX a. pradžioje tykojo keliauninkų, kuriems tekdavo pavasarį ar vėlyvą rudenį keliauti per Žemaitiją. Purvynus, balas ir duobes įveikti reikėdavo didelės ištvermės ir sumanumo. Gal dėl to ne kokiame vokiečiui ar prancūzui, o žemaičiui P. Neveravičiui ir kilo mintis kurti aštuonratę visureigį vežimą. Mat neišvažiuojami keliai, kurių apščiui buvo Žemaičiuose, vertė greičiau suktis vietos gyventojų smegenų smagračiams.

Pats visureigio kūrėjas išdidžiai sėdėdavo savo aštuonračio priekyje, priešais jį ant staliuko garavo karšta arbata – juk reikėjo vaizdingai pademonstruoti, kaip neišlaistant galima mėgautis arbata, kai per duobes ir griovius važiuoja jo aštuoni ratai. Nors iš pažiūros gremėzdiškas vežimas, bet nekratydavo, spėraus žingsnio greičiu va-

žiudavo stabiliai, tad gerdamas arbatą P. Neveravičius neapsitaškydavo. Galėdavo apsisukti kone vietoje – skirtingo dydžio priekiniai ir užpakaliniai ratai manevrą leisdavo atlikti. Tvirtinama, kad Pšemislas Neveravičius aštuonračiu iš Nemakščių buvo nuvažiavęs net į Šiaulius, įveikęs per 70 km atstumą.

Sunku būti pranašu, o ypač savo tėvynėje

1907 m. savo išradimui P. Neveravičius gavo Rusijos imperijos patentą Nr. 12458, juo susidomėjo Vokietijos pramonininkai, siūlė savamokslui žemaičių konstruktoriui net 150 tūkst. aukso rublių už teisę patentuotą konstrukciją pritaikyti serijinėje automobilių gamyboje. P. Neveravičius nesutiko, nes pats buvo užsimojęs pagal tokį principą kurti važiuojantį automobilį. Ambicijos gerokai pranoko amuniciją, o galutinai viltis sužlugdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Neiškilo ir Neveravičiaus pagamintasis aštuonračio prototipas.

Po karo į Nemakščius sugrįžęs išradėjas bandė kurti tobulesnę važioklę, vietoj dviejų vyrų sukamo rato panaudodamas vandens siurblių primenantį įtaisą, prie kurio plušėjo keturi vyrai. 1930 m. net gavo šiai konstrukcijai Lietuvos valstybinį patentą, kurį kartu su važiokle įregistravo Lietuvos autoklube. Lietuvos valstybės finansavimo darbams tęsti negavo, taip pat nesulaukė ir bent kiek didesnio moralinio palaikymo. Užtat gavo standartinį valdininkišką atsakymą: girdi, pasaulio automobilių pramonė vystosi remdamasi visai kitais principais, tad jo siūlymai neperspektyvūs. Kur bus perspektyvūs! Juk maždaug tuo pačiu metu kiti du žemaičiai, pasiryžę perskristi Atlanto vandenyną, taip pat nei materialaus palaikymo, nei šiltesnio padaršinamo žodžio iš savo valstybės instancijų nesulaukė. Užtat žuvę susilaukė tokio užmojo laidotuvių, kokių ligi tol Lietuvos istorijoje nebuvo. Mintyje turiu Stepono Dariaus ir Stasio Girėno žygdarbių, kurių likimas taip pat primena: savo tėvynėje pranašu nebūsi. Nebent po mirties, būtuojau laiku.

P. Neveravičius savo išradimą bandė patentuoti Didžiojoje Britanijoje, siuntė išradimo brėžinius ir aprašymą į Londono patentų biurą „Salters Hall Court“. Anglai reikalavo siųsti papildomos informacijos ir išsamesnių aprašymų apie aštuonračio visureigio veikimo principus, o kartu primindavo, kad būtina papildomai išsiųsti lėšų už išradimo patentavimą. Patiklus žemaitis net keturis kartus siuntė papildomų lėšų anglų patentų biurui, bet jų vis nepakako. Galų gale susilaukė neigiamo atsakymo: patentas už panašų išradimą jau išduotas vienam anglui. Išvadas paliekame daryti patiems skaitytojams. Matyt, žemaitis pernelyg pasiklovė „geros senosios



Pšemislas Neveravičius savo aštuonratę visureigį kūrė tais laikais, kai Žemaitijos miesteliuose buvo galima išvysti važiuojant štai tokiomis prašmatniomis brīčkoms ir puskarietėms

Europos“ moraliniais principais, kurie kaip ir visa šiame pasaulyje turi savybę keistis.

Paslaptingas skaičius – dvylika

Aišku viena, žemaičių bajoras iš Nemakščių šiuo išradimu ir konstrukcijos principais bent pusę šimtmečio buvo pralenkęs savo amžininkus ir istorinį laiką. Mūsų laikais panašiu į P. Neveravičiaus naudotą principą veikia moderniausi mėnuleigiai, ledynų tyrinėtojų transporto priemonės, kariniai visureigiai. Visi daugiausia vilkikai sukonstruoti panašiais principais, kokius sugalvojo ir naudojo Pšemislas Neveravičius. Skaudu, kad mūsų laikų moderniausių technikos kūrėjai nieko nežino ir net nėra girdėję apie žemaičio XX a. pradžios išradimą. Ko gero, tai daugelio nedidelių valstybių lemtis.

Lygiai šimtas metų skiria D. Poškos ir P. Neveravičiaus užmojus, tokius skirtingus, bet savo esme net labai panašius. D. Poška pirmąjį savo Baublį pastatė 1812 m., P. Neveravičius savo aštuonratę visureigį išbandė ir eksploatavo 1907–1912 metais. Šių eilučių autoriui į akis krito viena detalė, tiksliau skaičius dvylika, vienu atveju bendras tiek Dionizo Poškos Baubliui, tiek Pšemislo Neveravičiaus aštuonračiui. Prisiminkime Adomo Mickevičiaus eilutes iš poemos „Ponas Tadas“ ketvirtosios dalies, kur poetas rašo, Dionizo Poškos Baublio ermtėje susėst galėjo dvylika žmonių. Lygiai tiek pat keleivių tilpo ant Pšemislo Neveravičiaus aštuonračio platformos. Stebėtinai sutapimas, bet ne vien tai sieja skirtingus istorinius laikus, atskirtus šimto metų

chronologiniu nuotoliu. Sieja vis tas pats šio krašto žmonių nenumaldomas kūrybos alkis, gal net jiems būdingas individualizmas, savotiška asmenybinė raiška, dažnai paplitusiai visuomenės opinijai priešpastatant savo pasaulio matymą, ar tai būtų literatūrinė, ar techninė kūryba. Rezultatas ne visados adekvatus sumanymui, viltims ir įdėtomis pastangoms, bet tegu prisipažįstas, kuriam visus sumanymus pavyksta sėkmingai įgyvendinti. Tikriausiai tokių bus labai nedaug.

Šioje vietoje būtų galima padėti tašką, bet būtume abejingi ir labai neteisingi kitiems žmonėms, kurie nusipelno dėmesio ir didelės pagarbos, nes be jų darbų ir siekių būtų trošku gyventi. Nieko nežinotume ir apie P. Neveravičių, jei ne dizaineris ir dailininkas Vilius Pūronas, kuris 1973–1992 m. buvo Šiaulių miesto vyriausiasis dailininkas. Archyvuose jis aptiko įdomių faktų apie P. Neveravičių ir jo išradimą, straipsnį apie tai paskelbė 1986 m. žurnale „Mokslas ir technika“. Sunku pasakyti, kokį poveikį straipsnis turėjo iš Nemakščių kilusiam buvusiam Dubravos eksperimentinės miškų urėdijos mechanikui Leonui Tamulevičiui, bet jis ryžosi pagaminti trečiąjį aštuonratį. Visai galimas dalykas, kad įtakos jam turėjo ir Nemakščių herbas, kuriame pavaizduoti keturi ratai ir brūkšnys virš jų. Apie visa tai bandysime parašyti ateityje, nes tema išlieka neišsemta.

Pažinimo tik pati pradžia

Gal ir savotiškas paradoksas, kad šiandien Dionizą Pošką prisimename pirmiausia ne kaip profesionalų teisi-

ninką, advokatą, ne ežių teismo sekretorių ar žemės teismo raštininką, bet poemos „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“ bei pirmojo Lietuvoje Baublių muziejaus kūrėją. Kūrėjo talentas ir krašto pažinimo šauksmas nusvėrė teisės paragrafų žinovą, profesija neatsilaikė prieš pomėgį. Tikriausiai niekur D. Poška nesijautė taip ramiai ir jaukiai, kaip Baubliuose tarp jam tokių mielų seniūnų.

Tiesa, ir namai Bardžių dvare jam nebuvo pragarai, juk neveltui savo žmoną Uršulę Sasnauskytę gražiais žodžiais pagerbė „už jos jausmų pastovumą, gerą ir gailestingą širdį, mokėjimą išsaugoti namų židinio ramybę, už šeiminingą darbštumą ir rūpestingumą“. O to darbštumo ir rūpestingumo labai reikėjo, žinant, kad Bardžių dvarui priklausė apie 500 ha žemės ir 40 baudžiauninkų. D. Poška su žmona Uršule palaidoti gražioje Kaltinėnų parapijos kapinėse, į kurias ekskursantai paprastai nepamiršta užsukti. Šiais Muziejų metais, kai minime pirmojo Lietuvos muziejaus 200-ąsias įkūrimo metines, keliaujančiams prie Baltijos jūros ar grįžtantiems tiesiog būtina aplankyti pusiaukelėje tarp Kauno ir Klaipėdos esančius Bijotus, garsius Dionizo Poškos Baublius, o paskui nepamiršti užsukti į Kaltinėnų kapines, pastovėti prie D. Poškos ir jo žmonos Uršulės kapo. Nepamirškime ir Nemakščių, kur tėvų sodyboje senovinių įrankių ir mašinų muziejų įkūrė Leonas Tamulevičius, kur išvysime ir atkurtą aštuonratį. Įsitikinsime, kad tai ne Muziejų metų kelio pabaiga, veikia naujų pažinimo erdvių tik pati pradžia.

Gediminas Zemlickas